

Aino Heliö, Maria Karvinen ja Sanna Koivuranta

Isä alle 15-vuotiaan lapsen seksuaalikasvattajana

Katsaus kirjallisuuteen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kätilö AMK

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

22.4.2016

Tekijät Otsikko	Aino Heliö, Maria Karvinen ja Sanna Koivuranta Isä alle 15-vuotiaan lapsen seksuaalikasvattajana: katsaus kirjallisuuteen
Sivumäärä Aika	39 sivua + 3 liitettä 22.4.2016
Tutkinto	Kätilö (AMK)
Koulutusohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Kätilötyö
Ohjaaja	Lehtori TtT Leena Hannula
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltaen tarkastella ja koota yhteen tutkittua tietoa isän antamasta seksuaalikasvatuksesta alle 15-vuotiaalle lapselleen. Tavoite on parantaa isän asemaa lastensa seksuaalikasvattajana ja lapsen saaman kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen laatua. Opinnäytetyössä selvitetään, miten isät konkreettisesti antavat seksuaalikasvatusta alle 15-vuotiaalle lapselleen ja mitkä tekijät isän antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat. Opinnäytetyö on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun hoitotyön koulutusohjelman seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen hankekokonaisuutta.</p> <p>Katsaukseen valikoituneen aineiston tiedonhaku toteutettiin systemaattisesti monipuolisia hakusanoja ja -strategioita käyttäen kotimaisista ja kansainvälisistä viitetietokannoista ja manuaalisen tiedonhaun avulla. Tutkimusaineisto valittiin laadittujen sisäänotto- ja poissulokriteerien mukaisesti. Katsaukseen valikoitunut aineisto koostuu kahdeksasta alkupe- räistutkimuksesta ja yhdestä kirjallisuuskatsauksesta. Aineiston sisällönanalyysi toteutettiin induktiivisesti. Aineisto redusoiitiin, klusteroiitiin ja abstrahoiitiin tutkimuskysymyksittäin, ja tuloksista tehtiin yhteenveto ja loppusynteesi.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksien mukaan isä antaa seksuaalikasvatusta alle 15-vuotiaalle lapselleen jakamalla vastuun puolisonsa kanssa, huomioimalla lapsen yksilönä, välittämällä omia asenteitaan ja tietoa eri aiheista sekä käyttämällä valtaa ja erilaisia vuorovaikutuskeinoja. Isä antaa seksuaalikasvatusta joko aktiivisesti tai passiivisesti. Isän antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät liittyvät isään itseensä, lapseen ja isä-lapsisuhteeseen sekä puolisoon ja yhteisöön. Johtopäätöksenä voidaan tutkimusaineiston perusteella todeta, että isän rooli seksuaalikasvattajana on erityinen: isät voivat seksuaalikasvattajina tarjota lapsilleen asioita, joihin äidin antama kasvatusta ei yksinään kykene. Haasteena isän antamassa seksuaalikasvatuksessa on kasvatustuun jakautuminen epätasaisesti vanhempien kesken, jolloin isän rooli jää helposti etäiseksi.</p> <p>Kotimaisen tutkimustiedon puutteen vuoksi opinnäytetyössä käytetyn aineiston kulttuurikon- teksti on vieras, joten tulokset ovat vain osittain hyödynnettävissä suomalaisessa kulttuuri- kontekstissa. Isän antama seksuaalikasvatusta kaipaa lisätutkimusta, ja yhteistyöhankkeita voisi syntyä esimerkiksi neuvolan, kouluterveydenhuollon ja miesasiaa tai yhdenvertaista vanhemmuutta ajavien tahojen kanssa.</p>	
Avainsanat	Isyys, isä-lapsisuhte, seksuaalikasvatusta; kirjallisuuskatsaus

Authors Title Number of Pages Date	Aino Heliö, Maria Karvinen ja Sanna Koivuranta Father as a Sexual Educator For a Child Under the Age of 15: Literature Review 39 pages + 3 appendices 22 April 2016
Degree	Midwife
Degree Programme	Health Care and Social Services
Specialisation option	Midwifery
Instructor	Leena Hannula, Senior lecturer, PhD
<p>The objective of this thesis was to gather research information about fathers' sexual communication with their children under the age of 15. The thesis applies methods of integrative literature review. The thesis aims at furthering fathers' position as sex educators at home. Another aim is to further the quality of comprehensive sex education for children. The thesis looks into how fathers give sex education to their children and what factors contribute to the sexual education given by fathers. The thesis is a part of Metropolia University of Applied Sciences' project for promoting sexual and reproductive health.</p> <p>In addition to using three different databases, data were also collected by conducting manual searches. Criteria for including and excluding research articles were constructed. Searches were performed systematically and with a wide range of headwords and searching strategies. The data consisted of eight original research articles and one literature review. The chosen research articles were analysed using inductive content analysis. While reducing, clustering and abstracting the content, it was divided according to the two research questions. The results are presented in the summary and the final synthesis.</p> <p>The results of the review reveal that the father shares the responsibility of giving sex education to their children with his partner. While giving sexual education, the father notices children as individuals, passes attitudes and knowledge on different subjects, exercises power and uses different interaction methods. As an educator, the father is either active or passive. Factors contributing to the sexual education given by the father are factors connected to the father himself, his child and the father-child relationship, and his partner and community. In conclusion, the father's role as a sexual educator is special. Fathers' input in sexual education is vital, because they can add to what mothers alone could provide. The challenge is that the father's role is easily distant because fathers and their partners do not share parenting equally.</p> <p>Because of a lack of national research on the topic, the cultural context of the review is foreign. Therefore, the results cannot be fully applied into a Finnish context. Suggestions for further research include for example projects in cooperation with child health clinics, school health care or organisations working among men's movement or shared parenting.</p>	
Keywords	Father, father-child relations, sexual education, sexual communication; literature review

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsen seksuaalikasvatuksessa tarvitaan isiä	3
2.1	Seksuaalinen kasvaminen on osa ihmiseksi kasvamista	4
2.2	Kohti hoivaavaa isyyttä	6
2.3	Jaetun vanhemmuuden ja isä-lapsisuhteen edellytykset	7
3	Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	8
4	Tiedonhaku	8
4.1	Tietokannat ja hakusanat	8
4.2	Alkuperäistutkimusten haku ja valinta	10
5	Kirjallisuuskatsauksen toteutus	11
6	Isien tavat antaa seksuaalikasvatusta	14
6.1	Isät välittävät konkreettista tietoa valistamalla lapsiaan	15
6.2	Isien omat asenteet ja mielipiteet värittävät seksuaalikasvatusta	16
6.3	Isä toimii yksilöllisesti lapsen ominaisuuksien mukaan	17
6.4	Isä hyödyntää vuorovaikutuksen keinoja ja valtaa	17
6.5	Seksuaalikasvatustehtävä jakautuu perheissä eri tavoin	18
7	Isien antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät	19
7.1	Isään liittyvät tekijät ovat vaihtelevia ja moniulotteisia	20
7.1.1	Isät kantavat huolta lastensa tulevaisuudesta	20
7.1.2	Isät haluavat onnistua kasvatustehtävässään	21
7.1.3	Vuorovaikutustaidot haastavat isiä	22
7.1.4	Lasten seksuaalikasvatukseen liittyy vahvoja tunteita	23
7.1.5	Henkilökohtaiset mielipiteet ohjaavat isiä	24
7.2	Lapsen ja isän välinen suhde on yksilöllinen	25
7.2.1	Lapsen ominaisuudet ja asenteet ohjaavat vuorovaikutusta	25
7.2.2	Isä-lapsisuhteen laatu ja yhdessä vietetty aika on merkityksellistä	27
7.3	Puolisolla ja yhteisöllä on merkitystä	27
7.3.1	Äideillä on vaikutusvaltaa	28
7.3.2	Yhteisö luo sosiaaliset raamit	29
8	Pohdinta ja johtopäätökset	30

8.1	Päätulosten mukaan isän rooli seksuaalikasvattajana on erityinen	30
8.2	Tutkimustulokset soveltuvat osittain suomalaiseen kontekstiin	31
8.3	Tulokset vastaavat osittain työn tietoperustaan	33
8.4	Luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavat tekijät	33
8.5	Isien rooli seksuaalikasvattajana kaipaa jatkotutkimusta	35
8.6	Työprosessi ammatillisen kasvun taustalla	36
	Lähteet	37
	Liitteet	
	Liite 1. Lähdeluettelo katsauksen aineistona käytetyistä tutkimuksista	
	Liite 2. Tutkimusaineiston analyysikehys	
	Liite 3. Alkuperäiset ja pelkistetyt ilmaisut	

1 Johdanto

Opinnäytetyömme tarkoituksena on integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltaen tarkastella ja koota yhteen tutkittua tietoa isän antamasta seksuaalikasvatuksesta alle 15-vuotiaalle lapselleen. Vanhemman ja lapsen välistä seksuaalista vuorovaikutusta käsittelevissä tutkimuksissa äidin usein on katsottu olevan päävastuussa lapsen kasvatuksesta, ja häntä on pidetty soveliaampana vanhempana seksuaalikasvatustehävään. Isän roolista lapsen seksuaalikasvattajana on huomattavasti äitiä vähemmän tutkittua tietoa. Isän roolin on todettu vaikuttavan tyttären seksuaalisuuteen liittyviin uskomuksiin ja asenteisiin sekä seksuaaliseen riskinottoon. (Nielsen – Latty – Angera 2013: 53–54; Halmesmäki – Hjelt 2003: 51–53.) Opinnäytetyössä tahdomme selvittää, miten isät toimivat lastensa seksuaalikasvattajina ja mitkä tekijät vaikuttavat isien toteuttamaan seksuaalikasvatukseen. Opinnäytetyömme tavoitteena on parantaa isän asemaa lapsensa seksuaalikasvattajana ja lapsen saaman kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen laatua.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on laatinut seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman vuosille 2014–2020. Toimintaohjelman lähivuosien tavoitteeksi ja ensimmäiseksi painopisteeksi on määritelty lapset ja nuoret, joiden turvalliseen ja myönteiseen seksuaalisuuteen kasvuun on havaittu liittyvän monenlaisia haasteita. (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 16.) Yksi haastava tehtävä on toteuttaa kotona annettavaa seksuaalikasvatusta (Väestöliitto. 2015).

Seksuaali- ja lisääntymisoikeudet perustuvat erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin ja julistuksiin (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 22–23). Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien julistuksessa määritellään, että kasvuympäristössään lapsen tulisi saada kokea turvaa ja ymmärtämystä, hellyyttä ja rakkautta (Lapsen oikeuksien julistus. 2015). Suomi on hyväksynyt YK:n yleissopimuksen lapsen oikeuksista ja sitoutunut tukemaan ja ohjaamaan lapsen huoltajia. Myös lapsen suojeleminen seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä kuuluu sopimukseen. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991 § 5, 18, 34.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (World Association for Sexual Health, WAS) on laatinut seksuaalioikeuksien julistuksen. Seksuaalioikeudet pohjautuvat yleisesti hyväk-

sytyihin ihmisoikeuksiin ja tieteelliseen näyttöön. Keskeisiä seksuaalisuuteen liittyviä ihmisoikeuksia ovat muun muassa tasa-arvo, turvallisuus, itsemääräämisoikeus ja keholinen koskemattomuus, yksityisyys, seksuaalikasvatus sekä oikeus nautinnollisiin, tyydyttäviin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin. Seksuaaliterveyden oikeudet koskevat kaikkia, myös lapsia. (WAS. 2014.)

Opinnäytetyön isänäkökulma liittyy Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman toiseen painopisteeseen, miesten seksuaali- ja lisääntymisterveyteen (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 16). Suomessa isyyttä on tutkittu 2000-luvulla paljon, monista eri näkökulmista ja useilla eri aloilla (Mykkänen 2010: 10). Nykyään isät tunnistavat hoito- ja hoivavastuun keskeiseksi osaksi vastuullista isyyttä. Isyyteen liitetään perinteisesti äitiyteen liitettyjä piirteitä, ja perheissä jaetaan taloudellista vastuuta. Vanhemmuuden sukupuolittuneisuus kyseenalaistetaan yhä useammin ja miehisyyksäytymiseen voidaan liittää esimerkiksi hoivaavuus. Isyyteen kuuluu tunteiden näyttäminen ja toimiminen toisin kuin miehekkäänä oleminen on perinteisesti käsitetty. Näistä muutoksista huolimatta suurempi vastuu lapsen hoidosta ja hyvinvoinnista huolehtimisesta on edelleen usein äidillä, ja isän valta määrittellä oman hoivan ja vastuun ehdot ja rajat on yhä äitiä suurempi. Isän hoivarooli sijoittuu vaihtelevasti janalla äidin apulaisesta täysivaltaiseksi vanhemmaksi. (Eerola 2015: 66–67.)

Perhelähtöisessä hoitotyössä kättilö ohjaa koko perhettä seksuaalikasvatukseen liittyvissä kysymyksissä, minkä vuoksi koemme opinnäytetyön aiheen merkittäväksi myös ammatillisesti. EU:n Kättilödirektiivi määrittelee kättilön tehtäväksi antaa valmennusta vanhemmuuteen kasvamisessa ja ohjata vanhempaa tukemaan lapsensa kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla (EU:n Kättilödirektiivi 80/155/EEC § 4). Suomen Kättilöliiton asettaman laatutyöryhmän laatimien Kättilötyön eettisten ohjeiden mukaan seksuaalikasvatus ja perhesuunnittelu kuuluvat kättilön keskeiseen työnkuvaan. Kättilö ymmärtää seksuaalisuuden merkityksen osana koko ihmisen elämänkaarta. Tämän pohjalta kättilö ohjaa asiakasta yksilöllisissä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa ja perhesuunnittelussa. (Laatua kättilötyöhön: kättilötyön eettiset ja laadulliset perusteet. 2004.)

Opinnäytetyö on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen hankekokonaisuutta. Opinnäytetyöhön kootaan näyttöön perustuvaa tietoa isän antamasta seksuaalikasvatuksesta, mikä helpottaa isien ohjaamiseen tarkoitettua materiaalin tuottamista jatkossa.

2 Lapsen seksuaalikasvatuksessa tarvitaan isiä

Opinnäytetyömme keskeisiä käsitteitä ovat seksuaalikasvatus, lapsen seksuaalisuus, isyys, jaettu vanhemmuus ja isä-lapsisuhde.

Seksuaalisuus on arvokas ja merkittävä osa ihmisen elämää. Seksuaaliterveys on fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila, johon jokaisella ihmisellä on oikeus. (WHO. 2015.) Käytännössä seksuaaliterveys tarkoittaa kykyä huolehtia ja nauttia itsestään sekä mahdollisuutta läheisyyteen, vastavuoroiseen nautintoon ja seksuaaliseen kontaktiin. Myös kyky lisääntyä ja ottaa vastuu parisuhteesta ja vanhemmuudesta on osa seksuaaliterveyttä. (Cacciatore 2007: 31.)

Omat vanhemmat ovat lapsen ensisijaisia seksuaalikasvattajia. Vanhempien toiminta luo perustan lapsen myöhemmälle seksuaaliselle kehitykselle ja ihmissuhdetaidoille. Vanhemmalla on negatiivinen vaikutus lapseen, jos hän suhtautuu lapsen esittämiin kysymyksiin seksuaalisuudesta kielteisesti. (Cacciatore 2007: 42–43.) Varhain aloitetun seksuaalikasvatuksen on tutkittu edistävän sekä fyysistä että psyykkistä hyvinvointia. Vanhempien ja lasten välisen suhteen avoimuudella on seksuaaliselta riskikäyttäytymiseltä suojaava vaikutus. Avoin vuorovaikutus lisää lapsen itseluottamusta ja kykyä päättää itseään koskevista asioista. Vanhempien on kuitenkin osoitettu aliarvioivan lastensa kykyä ymmärtää seksuaalisuuteen ja ihmissuhteisiin liittyvää tietoa. (Stone – Ingham – Gibbins 2012: 228–230.)

Vanhemmat välittävät lapsilleen seksuaalisuuteen liittyvää tietoa, asenteita ja arvoja monin eri tavoin joko aktiivisesti tai passiivisesti. Lapset alkavat muodostaa käsitystään ihmissuhteista ja seksuaalisuudesta jo varhain. (WHO:n Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2014: 34.) Vanhempien toiveen avoimesta seksuaalisesta kommunikaatiosta on havaittu olevan ristiriidassa heidän todellisen käytöksensä kanssa. Vuorovaikutuksen avoimuuden haasteiden nähtiin olevan yhteydessä vanhempien omaan seksuaalikasvatukseen. Vain harva aikuinen kokee saaneensa seksuaalikasvatusta oikeaan aikaan. (Stone ym. 2012: 228–230; Cacciatore 2007: 41.)

Lapsen seksuaalikasvatukseen kuuluu tietojen, taitojen ja asenteiden opettaminen. Lasta voidaan valmistella tuleviin muutoksiin käsittelemällä asioita ennen kuin lapsi saa-

vuttaa vastaavan kehitysvaiheen. Koska lapsen seksuaalisuus eroaa merkittävästi aikuisen seksuaalisuudesta, on välttämätöntä tarkastella lapsen seksuaalisuutta lapsen näkökulmasta. (WHO:n Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010: 22–23.)

Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen määritelmässä seksuaalisuus nähdään myönteisenä voimavarana, joka lisää tyytyväisyyttä ja rikastuttaa läheisiä ihmissuhteita. Ihmisoikeudet ovat kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen lähtökohta. Seksuaalisten ongelmien ennaltaehkäisy on olennainen osa kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta. Pidättäytymiseen tähtäävä seksuaalikasvatus lähtee toisista lähtökohdista, ja sitä pidetään käytännössä tehottomana ja liian kapea-alaisena. (WHO:n Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2014: 7.)

Seksuaalisuuden portaat on kokonaisvaltainen seksuaalisuuden kehitystä kuvaava seksuaalikasvatusmalli, jonka ovat kehittäneet kättilö-terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikela ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatore. Lähtökohtina seksuaalisuuden portaissa ovat rakastaminen ja rakkauden tunne. Seksuaalisuuden portaat on tunnekasvatusmalli, joka alkaa syntymästä ja jatkuu aikuisuuteen saakka. Malli kuvaa vaiheittain etenevää, yksilöllistä seksuaalista kehityksen prosessia yhdentoista portaan avulla. Jokaisella askelmalla on oma kehitystehtävänsä, jonka ratkaisu vie seuraavalle tasolle. Esimerkiksi ensimmäisen portaan (0-4 vuotta) kehitystehtävä on kokea turvaa, läheisyyttä ja hellyyttä kiintymyssuhteessa. Mallin avulla seksuaalisuutta voidaan tukea ja riskejä ennaltaehkäistä kunkin kehitysvaiheen mukaan. Tavoitteena portaittain etenevässä seksuaalikasvatuksessa on lapsen psykoseksuaalisen kehitysprosessin tukeminen niin, että saavutetaan fyysinen, toiminnallinen ja psyykinen kypsyys. (Väestöliitto. 2015; Bildjuschkin 2015: 50–54.)

2.1 Seksuaalinen kasvaminen on osa ihmiseksi kasvamista

Vauva syntyy maailmaan olentona, joka tarvitsee turvallisen hoitajan, jolta vauva saa paljon läheisyyttä, hellää kosketusta ja huomiota. Ihminen luo ensimmäisen emotionaalisen vuorovaikutussuhteen eli kiintymyssuhteen vauvana hänelle turvaa antavan hoitajan kanssa. Varhaislapsuudesta lähtien seksuaalisuuden ja persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttavat kokemukset omien tarpeiden tyydyttämisestä, kehollisista kokemuksista ja läheisyydestä, tunteiden huomioimisesta, ihmissuhteista ja hyväksytyksi tulemi-

sesta. Kokonaisvaltaisen henkisen ja seksuaalisen hyvinvoinnin lähtökohtana on kokemus siitä, että on hyväksytty, rakastettu ja arvokas omana itsenään. (Bildjuschkin 2015: 48–54.)

Ihmisen seksuaalisuuden kehittyminen on yksilöllistä. Lapsen kiinnostus omia sukuelimiään kohtaan, tutkimusleikkien leikkiminen ja mielihyvän kokeminen itseä koskettamalla kuuluvat lapsen seksuaalisuuteen, vaikka lapset itse eivät osaa nimetä kokemuksiaan seksuaalisiksi. Lapsen seksuaalisuus on vanhemmille usein niin hämmentävä asia, että he yrittävät kieltää ja jättää sen huomiotta. (Kontula 2009: 81.)

Lapsen seksuaalisuus kehittyy yhteydessä lapsen yleisiin kehitysvaiheisiin ja niihin kuuluviin kehitystehtäviin. Lapsen fyysisen ja psyykkisen kehityksen rinnalla kulkee psykoseksuaalinen kehitys. Psykoseksuaalinen kehitys on seksuaalisuuden henkisten ominaisuuksien sisäistä ja näkymätöntä kehittymistä. Lapsen seksuaalisessa kehityksessä lapsi etsii vastausta kysymyksiin: Olenko minä hyvä? Onko minulla lupa nauttia ja kokea mielihyvää? Kelpaanko kumppaniksi kenellekään? (Bildjuschkin 2015: 47–48.)

Lapsuudessa muodostuu pohja terveelle seksuaalisuudelle itsetunnon, positiivisen minäkuvan ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen myötä. Rakastumisen tunne liittyy kiinteästi seksuaalisuuteen ja on olemassa jo vauvoilla, mutta siihen ei lapsuudessa liity olenkaan seksuaalisen kosketuksen kaipuuta. Rakastumisen tunteita lapsi kokee ensimmäisenä omia perheenjäseniään kohtaan. Taaperon ja leikki-ikäisen lapsen seksuaalisuutta määrittää uteliaisuus, jonka jälkeen alkaa herkistymisen kausi ja aikuisuuden kynnyksellä rohkaistuminen varsinaiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen. (Cacciatore – Korteniemi-Poikela 2000: 6–11.)

Ympäristön osuus seksuaalikasvatuksessa on merkittävä. Kotona annettava seksuaalikasvatus on tärkein osa alle kouluikäisen lapsen seksuaalikasvatusta, mutta jo varhaisessa vaiheessa myös ikätoverit ja isommat lapset, mahdolliset hoitajat ja muut lapsen elämässä läsnä olevat aikuiset vaikuttavat lapsen seksuaaliseen kasvuun. Myös media toimii lapsen seksuaalisena kasvattajana. Vanhemmat ovat erityisasemassa suhteessa omaan lapseensa suojellen ja turvaten lapsen seksuaalista kasvua esimerkiksi median käyttöä valvomalla. (Väestöliitto 2015.) Aivan pienellekin lapselle on opetettava oman kehon suojaamiseen liittyviä turvataitoja lapsen ikätason mukaisesti. Lapsen seksuaaliselle kehittymiselle annetaan myöhemmin enemmän tilaa muun muassa yksityisyyttä

kunnioittamalla ja nuoren omat ajatukset, kokemukset, tunteet ja toiveet sallimalla. (Bildjuschkin 2015: 48.)

Myönteisyys seksuaalisuudesta puhuttaessa vahvistaa lapsen itsetuntoa ja arvostusta omaa kehoaan kohtaan. Lapsen ylpeys ja myönteinen käsitys omasta kehosta on haavoittuvainen ja vaatii säilyäkseen vanhemman suojelua. Seksuaalisuudesta lapsen kanssa puhuttaessa luodaan pohjaa hänen tulevalle seksuaalisuudelleen. (Väestöliitto. 2015.)

2.2 Kohti hoivaavaa isyyttä

Suomessa isyyden muutosta on tutkittu Jyväskylän yliopiston perhetutkimuksen yksikössä. Käsite uudesta isästä luotiin 1990-luvun alkupuolella mies- ja isätutkimuksen alalla: uusi isä tarkoittaa miestä, joka pyrkii tietoisesti toteuttamaan lapsilleen läheisempää isyyttä. Uusi isä kyseenalaistaa isyyteen ja äitiyteen liittyviä psykologisia itsestäänselvyyksiä ja näkökulman, jossa lastenhoito olisi biologiaan pohjautuvaa, yksinomaan naisille luontaista toimintaa. Lastenhoito voidaan nähdä työnä, joka on mahdollista oppia siinä missä mikä tahansa työ. Aktiivinen läsnäolo ja vuorovaikutus omien lasten kanssa kuuluvat uuden isän vanhemmuuteen. Uusi isä näkee isyytensä tärkeänä itselleen ja toteuttaa hoitavaa isyyttä omasta halustaan. Uutta isyyttä on nimitetty psykologisesti suuntautuneiden isätutkijoiden keskuudessa myös generatiiviseksi isyydeksi. Generatiivisuudella tarkoitetaan keskiaikuisuuteen siirtyvän henkilön halua ja kykyä huolehtia seuraavasta sukupolvesta. Generatiivisessa isyysnäkökäsityksessä miehen vanhemmuuden laatua kuvataan sanoilla läheisyys, hoivaavuus, sitoutuminen, jakaminen, vastuullisuus ja huolenpito. (Huttunen 1999: 185–192; Huttunen 2001: 172, 184.)

Suomalainen isätutkija Jouko Huttunen (2001: 171–174) on ehdottanut uuden isän ja isyyden käsitteiden tilalle hoitavan isän ja hoivaisuuden käsitteitä. Miehen kyky hoivaavuuteen tunnustetaan hoivaisuudessa osaksi miehisyttä. Hoitava isä on aktiivisessa vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa jo syntymästä lähtien. Toimintana miehen antama hoiva ei välttämättä erotu naisen antamasta hoivasta. Olennaista lapsen kannalta on, että saadessaan hoivaa isältään lapsi liittyy hoivakokemuksen myös miehisytyteen. Lapselle on psykologista etua kahdesta läheisestä hoivaajasta eli kahdesta kiintymyssuhteesta, koska ne mahdollistavat lapselle vihan työstämisen ja emotionaalisen etäntymisen toisesta hoivaajasta, kun hänellä on toinen yhtä läheinen hoivaaja turvanaan. (Huttunen 2001: 171–174, 182–186.)

2.3 Jaetun vanhemmuuden ja isä-lapsisuhteen edellytykset

Jacob Levy Moreno (1889–1974) kehitti vanhemmuuden roolikartan, joka perustuu rooliteorian peruskäsitteisiin. Roolit ovat teorian mukaan sosiaalisia ja yksilöllisiä. Rooleilla on yhteys ihmiseen kohdistuviin odotuksiin ja ne ovat aina sidoksissa johonkin tilanteeseen ja toisiin ihmisiin. Vanhemmuuden roolikartassa on viisi pääroolia, jotka ovat elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja ja huoltaja. Pääroolit kuvaavat vanhemman toiminnan perusmotiiveja lapsen tarpeiden näkökulmasta ja niitä voidaan kutsua myös motivaatiorooleiksi. (Ylitalo 2011: 9–13.)

Jaetussa vanhemmuudessa kyseenalaistetaan perinteiset isän ja äidin roolit, joita määrittää sukupuolisidonnaisuus. Jaetussa vanhemmuudessa isä ja äiti jakavat hoivan, huolenpidon ja tulonhankkimisen tehtävät tasapuolisesti jolloin molemmilla vanhemmilla on yhtäläinen vastuu lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Jaettu vanhemmuus on hoivaisuuden keskeinen edellytys ja perusta. (Huttunen 2001: 171–174.)

Petteri Eerola (2015: 23, 65–67) käsittelee väitöstutkimuksessaan pienten lasten isien käsityksiä ja kertomuksia vastuullisesta isyydestä tarkastelemalla muun muassa vanhemmuuden sukupuolittumista ja sukupuolittuneita käsityksiä miesten kertomusten kautta. Äidin suhtautuminen isän rooliin perheessä vaikuttaa tutkitusti isän vanhemmuuteen osallistumiseen. Äidin näkemykset lapsen hoitamisen jakamisesta ovat merkittävimpiä tekijöitä, jotka vaikuttavat isän käsityksiin omista mahdollisuuksistaan isänä.

Isyystutkijat ovat käyttäneet äiti portinvartijana -termiä (maternal gatekeeping) kuvatesaan äidin roolia ja valta-asemaa lastenkasvatuksessa. Termillä tarkoitetaan äidin asenteita ja käytäntöjä, jotka ovat usein tahattomia ja perustuvat kulttuurisidonnaiseen käsitykseen hyvästä äitiydestä. Nämä asenteet ja käytännöt estävät isää oppimasta samantaisia vanhemmuuden ja hoitamisen taitoja, joita äidit oppivat. Portin vartiointi on myös institutionaalista. Äitiys- ja lastenneuvoloissa ja perhevapaajärjestelmissä äitejä ja isiä ei kohdella tasapuolisesti vaan äidin oletetaan perinteisesti kantavan enemmän vastuuta vanhemmuudesta ja isän osallisuus ja vastuu vanhempänä nähdään usein perheen omana valintana. Tämän kaltainen ajattelu kaventaa isän mahdollisuuksia ottaa suurempi rooli lasten hoidossa. (Eerola 2015: 23–24.)

Jaettu vanhemmuus puolustaa tasa-arvoa suomalla isille mahdollisuuden olla läsnä lastensa jokapäiväisessä elämässä ja päästä näin lähelle lastensa tunnemaailmaa ja luoda läheistä suhdetta heihin. Myös äidit ovat tasa-arvoisempia voidessaan osallistua työelämään siinä missä isätkin. Vanhan ja uuden isyysajattelun eroksi Huttunen esittää arvostusta niin sanottuja naisten töitä ja lastenhoitoa kohtaan. Arvostus näitä töitä kohtaan motivoi isiä opettelemaan lastenhoitoa ja kotitöitä ja erottaa uudet isät perinteisistä isistä. (Huttunen 2001: 171–173.)

3 Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltaen tarkastella ja koota yhteen tietoa isästä alle 15-vuotiaan lapsensa seksuaalikasvattajana. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten isät antavat lapselleen seksuaalikasvatusta?
2. Mitkä tekijät ohjaavat isien antamaa seksuaalikasvatusta?

Opinnäytetyössä kartoitetaan, kuinka isät antavat seksuaalikasvatusta ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Kokoamme näyttöön perustuvaa tietoa isän osuudesta lapsen seksuaalikasvattajana. Katsauksen tavoitteena on parantaa isän asemaa lapsensa seksuaalikasvattajana ja lapsen saaman kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen laatua.

4 Tiedonhaku

Tiedon hakemista varten suunnittelimme systemaattista tiedonhakua ja tutustuimme aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja sähköisiin aineistoihin. Valitsimme työhömmme sopivat viitetietokannat, määrittelimme aineiston valintakriteerit, joiden perusteella valikoimme alkuperäistutkimukset.

4.1 Tietokannat ja hakusanat

Kirjallisuuskatsausta tehtäessä haut tulee kohdistaa tietokantoihin, joista oletettavasti saadaan tutkimuskysymysten mukaista tietoa. Haun kattavuuden takaamiseksi hakuja

tehdään sekä eri tietokannoista että manuaalisesti. (Kääriäinen – Lahtinen 2006: 40.) Teimme testihakuja terveys- ja sosiaalialan viitetietokannoista. Aluksi käytimme suomalaisista tietokannoista Mediciä ja ulkomaisista Cinahlia sekä PubMediä.

Tiedonhaku tulee tehdä käyttämällä mahdollisimman monipuolisia hakusanoja ja termejä ja huomioimalla jokainen tutkimuskysymys erikseen. Eri viitetietokannoissa hakustrategiat poikkeavat toisistaan ja luotettavien hakujen tekeminen on haastavaa, joten tiedonhakuun suositellaan informaattikon avun käyttämistä. (Kääriäinen – Lahtinen 2006: 40.) Emme löytäneet relevantteja tutkimuksia omilla hakustrategioillamme riittävästi, joten pyysimme kirjaston informaattikon avuksemme: teimme hänen ohjeiden mukaan hakuja myös kansainväliseen monialaiseen viitetietokanta Academic Search Eliteen, koska tutkimamme ilmiö ei ole puhtaasti hoitotieteellinen. Itse hakustrategiassamme ei ollut korjattavaa. Tiedonhaku toteutettiin kokonaisuudessaan systemaattisesti ja huolellisesti elektronisia hoitotieteellisiä tietokantoja hyödyntäen. Tämän lisäksi teimme manuaalista hakua.

Käytimme hakusanoina opinnäytetyömme keskeisiä termejä ja niistä tehtyjä katkaisuja. Jo valituista tutkimuksista poimimme avainsanoja mukaan hakuihin. Kaikkien hakujen rajauksina olivat vuodet 2000–2015 ja kielinä suomi tai englanti. Suomalaisesta Medicistä emme saaneet lainkaan isien antamaan seksuaalikasvatukseen liittyviä tuloksia. Cinahlista ja PubMedistä saimme kymmenittäin lupaavia tutkimuksia alkuperäisillä hakusanoillamme, ja Academic Search Eliten paras hakutulos antoi otsikon perusteella kahdeksan tutkimusta perehdyttäväksi. Taulukossa 2 on esitetty hakusanat ja katkaisut, joilla aineistomme on kerätty. Taulukosta jätettiin pois kymmeniä hakuja, jotka eivät joko tuottaneet sopivia tuloksia tai niiden tutkimukset löytyivät jo aiemmilla hauilla. Yksi aineistoomme valittu tutkimus löytyi sekä Cinahlista että PubMedistä taulukossa esitetyillä hauilla. Manuaalisella haulilla löytyi yksi tulos. Lopullinen aineistomme koostuu kahdeksasta alkuperäistutkimuksesta ja yhdestä kirjallisuuskatsauksesta.

Katsauksen tutkimusten keräämistä varten laadimme aineiston mukaanotto- ja poissulkukriteerit (taulukko 1). HavaitSIMME alustavassa tiedonhaussa, että vain isän antamaan seksuaalikasvatukseen liittyvää tutkimustietoa on saatavilla niukasti. Päätimme ottaa mukaan myös molempien vanhempien antamaan seksuaalikasvatukseen liittyviä tutkimuksia, joissa isän osuus on selkeästi eritelty. Opinnäytetyöhön valittujen artikkelien tuli vastata jompaankumpaan tai kumpaankin tutkimuskysymykseen.

Taulukko 1. Aineiston mukaanotto- ja poissulkukriteerit

Mukaanottokriteerit
<ul style="list-style-type: none"> • tutkimuksen kohteena ovat vanhemmat, äidit, isät tai lapset • tutkimuksesta löytyy eriteltynä isän osuus seksuaalikasvattajana • tutkimukset koskevat alle 15-vuotiaiden lasten saamaa seksuaalikasvatusta • tutkimus on kansallinen tai kansainvälinen alkuperäistutkimus tai kirjallisuuskatsaus, joka on julkaistu tiedelehdessä, jossa on käytössä kaksoissokkoutettu vertaisarviointimenetelmä • tutkimus vastaa ainakin toiseen tutkimuskysymyksestä • tutkimus on julkaistu vuosien 2000–2015 välillä • tutkimuksen kieli on englanti tai suomi
Poissulkukriteerit
<ul style="list-style-type: none"> • tutkimuksessa tutkitaan jotain muuta kuin kotoa saatavaa seksuaalikasvatusta • tutkimuksessa tutkitaan seksuaalikasvatusta esimerkiksi sairauden ja hyväksikäytön kaltaisissa erityistilanteissa tai erikoisissa kulttuurikonteksteissa • tutkimuksessa isän osuus liian suppea yleistettäväksi

4.2 Alkuperäistutkimusten haku ja valinta

Kirjallisuuskatsauksen alkuperäistutkimusten valinta tapahtuu vaiheittain hylkäämällä tai hyväksymällä tutkimukset sisäänottokriteerien perusteella. Vastaavuus taulukoidaan portaittain otsikon, abstraktin ja koko tekstin perusteella. Hylättyjen ja hyväksytyjen tutkimusten lukumäärä kirjataan tarkasti. (Kääriäinen – Lahtinen 2006: 41.) Opinnäytetyössä käytettävien tutkimusten valinta on esitetty viitetietokannoittain taulukossa 2.

Seksuaalikasvatukseen liittyvässä tiedonhaussa saimme paljon tuloksia muun muassa seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja sukupuolitauteihin liittyen, mutta tämän näkökulman rajasimme opinnäytetyömme ulkopuolelle. Alun perin olimme erityisen kiinnostuneita alle kouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta, mutta tiedonhaun tuottamien vähäisten tulosten myötä muutimme opinnäytetyömme koskemaan isien alle 15-vuotiaille lapsille antamaa seksuaalikasvatusta. Ensin haimme tutkimuksia viimeisen kymmenen vuoden ajalta, mutta tulosten vähäisyyden vuoksi rajasimme haun vuosiin 2000–2015.

Taulukko 2. Aineistonhaun toteutuksen kuvaus

Tietokanta ja hakusanat	Kaikki tulokset	Poistettu otsikon perusteella	Poistettu abstraktin perusteella	Poistettu koko tekstin perusteella	Hyväksytään
Academic Search Elite					
De "SEX education for children", NOT school	12	4	4	2	2
Cinahl					
father* AND child* AND sexual* AND communicat*	52	36	9	4	3
PubMed					
father* AND child* AND sexual* AND communicat*	78	50	13	11	4
Manuaalinen haku					
	1	0	0	0	1

5 Kirjallisuuskatsauksen toteutus

Sisällönanalyysillä aineistoja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Tämä tapahtuu tiivistämällä ja käsitteellistämällä tutkittavaa ilmiötä, jonka avulla ilmiö voidaan järjestää, kuvata ja kvantifioida. Lopputuloksena sisällönanalyysillä saadaan ilmiötä kuvaavia kategorioita. Kategorioilla tarkoitetaan tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kokonaisuuksia: käsitteitä, käsitteiden hierarkiaa ja käsitteiden suhteita toisiinsa. Tutkija nimittää itse kategoriat. Sisällönanalyysin luotettavuuden arviointiin on kehitetty erilaisia menetelmiä, mutta niitä ei käsitellä tässä opinnäytetyössä. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 3–5.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistetään käsitteitä, joiden avulla saadaan vastauksia tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi voidaan tehdä induktiivisesti tai deduktiivisesti. Tässä opinnäytetyössä on analysoitu aineistossa ilmaistut viestit, ja analysointitapa on induktiivinen eli aineistosta lähtevä. Induktiivisen analyysin lähtökohtana on tarkastella aineistoa monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti ja paljastaa ennakoimattomia asioita. Tarkoituksenamme on ollut toteuttaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmivaiheista prosessia, joka jaetaan aineiston redusointiin, klusterointiin ja abstrahointiin. (Hirsjärvi - Remes - Sajavaara 2013: 155; Kyngäs – Vanhanen 1999: 5; Sarajärvi – Tuomi 2009: 103, 108, 113.) Opinnäytetyön yhteenvedossa tulokset on purettu tutkimuskysymyksittäin ja niistä on tehty loppusynteesi.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa redusointi eli aineiston pelkistäminen tapahtuu vastaamalla tutkimuskysymyksiin esimerkiksi koodaamalla: aineiston vastauskohdat eli kuvaavat ilmaisut merkitään dokumentin marginaaliin manuaalisesti. Redusoinnilla karsitaan työn kannalta epäolennainen aineisto olennaisesta. Aineiston analysointia varten määritellään tutkimustehtävän perusteella analyysiyksikkö, joka on opinnäytetyössä tutkimuskysymys. Tämän jälkeen varsinainen analyysi voidaan aloittaa lukemalla aineisto läpi useaan otteeseen. Pelkistettyjen ilmaisujen tarkka kirjaaminen on tärkeää, jotta ilmaukset voidaan kerätä listoiksi. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 5–6; Sarajärvi – Tuomi 2009: 108–110.) Opinnäytetyössä sisällönanalyysi aloitettiin erottamalla kaksi tutkimuskysymystä toisistaan. Alkuperäisistä ja pelkistetyistä ilmaisuista on esitetty esimerkki liitteessä 3.

Sisällönanalyysin toista vaihetta kutsutaan klusteroinniksi eli ryhmittelyksi. Siinä etsitään pelkistettyjen ilmaisujen välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja: samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään ja nimetään osuvasti. Käytännössä klusterointi tarkoittaa sitä aineiston alkuperäisilmausten tarkkaa läpikäymistä, jolloin tutkittavasta ilmiöstä saadaan alustavia kuvauksia. Jo klusterointivaiheessa tapahtuu abstrahointia eli käsitteellistämistä. Kategorioiden välillä etsitään yhteneväisyyksiä, jonka perusteella kategoriat yhdistetään edelleen yläkategorioiksi. Yläkategoria nimetään kuvaamaan alakategorioita. Nimeäminen on haastavaa, ja usein se tehdään aikaisemmin tutun sanaparin tai käsitteen avulla. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 6–7; Sarajärvi – Tuomi 2009: 108, 110.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin viimeinen vaihe on aineiston abstrahointi. Aineistosta kootaan tutkimustehtävään liittyvät pelkistetyt ilmaukset, jotka ryhmitellään kokoamalla samalta näyttävät asiat yhteen ja muodostamalla yleiskäsitteitä. Yleiskäsitteiden avulla saadaan kuvaus tutkimuskohteesta. (Kyngäs – Vanhanen 1999: 7; Sarajärvi – Tuomi 2009: 108, 111–113.) Aineiston käsitteellistäminen on esitetty tutkimustehtävittäin kootussa kuviossa 1 ja kuviossa 2. Tuloksissa kuvataan empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä tai teemat, jotka kuvaavat aineistoa. (Sarajärvi – Tuomi 2009: 113.)

<p>Isä ei tunnista vastuuta antaa seksuaalikasvatusta</p> <p>Isä siirtää vastuun lapsen seksuaalikasvatuksesta</p> <p>Isä välttää vastuun lapsen seksuaalikasvatuksesta</p> <p>Isä ottaa vastuun lapsen seksuaalikasvatuksesta</p> <p>Kasvatus jakautuu puolisoiden kesken</p> <p>Lapsen kanssa käytyjen keskustelujen useus</p>	Kasvatusvastuun ja- kaminen puolisoiden kesken	Isien tavat antaa sek- suaalikasvatusta
<p>Isä huomioi lapsen iän</p> <p>Isä huomioi lapsen kehitystason</p> <p>Isä toimii lapsen sukupuolen mukaan</p>	Lapsen huomioiminen yksilönä	
<p>Isä keskustelelee arvoista</p> <p>Isä asettaa arvoja</p> <p>Isä ohjaa toimintaa</p> <p>Isä edellyttää tiettyjä toimintatapoja</p> <p>Isä neuvoo keskittymään enemmän elämäntavoitteisiin</p> <p>Isä antaa vanhempana oman parisuhteen mallin</p> <p>Isä demonisoi lapselle vastakkaisen sukupuolen</p> <p>Isä normalisoi neitsyyden ja kannustaa pidättäytymiseen</p>	Omien asenteiden vä- littäminen	
<p>Isä puhuu ehkäisyvälineistä</p> <p>Isä puhuu ihmissuhteista ja ryhmäpai- neesta</p> <p>Isä puhuu terveestä seksuaalisuudesta ja tunteista</p> <p>Isä puhuu lisääntymisestä</p> <p>Isä puhuu ympäristön viesteistä</p> <p>Isä puhuu nuorten miesten seksuaalisuu- desta</p> <p>Isä painottaa seksiä aiheena</p> <p>Isä jakaa omia kokemuksia</p> <p>Isä puhuu pidättäytymisestä</p> <p>Isä puhuu seksin negatiivisista psyykki- sistä seurauksista</p> <p>Isä puhuu seksin negatiivisista fyysisistä seurauksista</p> <p>Isä puhuu seksin negatiivisista sosiaali- sista seurauksista</p>	Tiedon välittäminen	
<p>Isä ylläpitää kuria lapselle</p> <p>Isä sanelee säännöt lapselle</p> <p>Isä puuttuu lapsen käytökseen</p> <p>Isä painostaa lasta</p>	Vallan käyttäminen	
<p>Isä käyttää erilaisia vuorovaikutuksen kei- noja</p> <p>Isä lähestyy suoraan</p> <p>Isä lähestyy innovatiivisesti</p>	Vuorovaikutuskeino- jen käyttäminen	

Kuvio 1. Isien tavat antaa seksuaalikasvatusta

Isän huolet psyykkisistä tekijöistä Isän huolet fyysisistä tekijöistä Isän huolet sosiaalisista tekijöistä Isän toiveet itseen liittyen Isän toiveet lapseen liittyen Isän toive avoimesta vuorovaikutussuh- teesta Isän tiedot Isän taidot Isän ymmärrys tehtävästä Isän tarve ohjaukselle Isän arvio kasvatuksen tehosta Isän sosioekonominen tausta Isän saama kasvatusta kotoa ja ympäris- töstä Isän tunnekokemukset aiheesta Isän näkemykset ja oletukset	Isään liittyvät tekijät	Isien antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät
Lapsen asenteiden vaikutus vuorovaiku- tukseen vanhemman kanssa Lapsen sukupuoli Lapsen ikä Isä-lapsisuhteen laatu Isä-lapsisuhteessa yhteinen päätöksen- teko Isän ja lapsen yhdessä viettämä aika	Lapsen ja isä-lapsi- suhteeseen liittyvät te- kijät	
Äidin suhtautuminen Kasvatusvastuun tunnistaminen van- hempana Kasvatusvastuun jakaminen puolison kanssa Kasvatusvastuun siirtäminen puolisolle Kasvatusvastuun välttäminen toisena vanhempana Yhteisön toimintatavat Yhteisön asenteet Perinteiden ja stereotyyppien vaikutus suhteisiin	Puolisoon ja yhteisöön liittyvät tekijät	

Kuvio 2. Isien antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät

6 Isien tavat antaa seksuaalikasvatusta

Kokosimme tutkimusaineistosta tietoa siitä, kuinka isät antavat lapsilleen seksuaalikasvatusta (Kuvio 1). Havaitimme isien huomioivan lapsia yksilöllisesti ja välittävän tietoa ja omia asenteitaan joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Tehokeinoina isät käyttivät valtaa ja erilaisia vuorovaikutuksen keinoja. Kasvatusvastuun jakaminen perhepiirissä puolisoitten kesken vaikutti merkittävästi isien antamaan seksuaalikasvatukseen.

6.1 Isät välittävät konkreettista tietoa valistamalla lapsiaan

Sekä Wilsonin, Dalberthin ja Koon (2010: 59) että Dilorion ym. (2006: 120) tutkimustuloksissa isien raportoitiin toteuttavan seksuaalikasvatusta välittämällä tietoa lapsilleen. Isät kertoivat murrosiästä ja murrosiän muutoksista kehossa, lisääntymisen ja seksin biologiasta, lisääntymiseen liittyvistä uskomuksista, raskaudesta, raskaudenehkäisystä ja seksitaudeista. Ehkäisystä puhumisella isät tarkoittivat kondomin käytön opettamista. (Dilorio ym. 2006: 59–60, 68; Wilson ym. 2010: 120.) Isät puhuivat lapsilleen myös seksistä pidättäytymisestä ja terveen seksuaalisuuden käsityksestä. Erityisesti tyttärille isät selvensivät murrosikäisten poikien käytöksessä ja ajattelutavassa tapahtuvia muutoksia. (Dilorio ym. 2006: 59; Kirkman – Rosenthal – Feldman 2002: 71; Wilson ym. 2010: 120.) Osa isistä käsitteli keskusteluissa seksiin liittyviä tunteita, puhui ihmissuhteista ja korosti itsekunnioitusta (Wilson ym. 2010: 120; Wilson – Koo 2010: 7; Wright 2009: 241). Useat äidit kokivat isien keskittyvän kasvatuksessaan pääasiassa seksiaktiin, joskus jopa tarpeettoman yksityiskohtaisesti. Isien kerrottiin käsittelevän seksuaalisuuteen ja parisuhteeseen liittyviä tunteita äitejä selvästi heikommin (Kirkman ym. 2002: 62, 68–69).

Jotkut isät puhuivat lapsilleen seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuudesta ja ympäristön aiheuttamasta ryhmäpaineesta seksuaalisten tekojen toteuttamiseen (Dilorio ym. 2006: 59–60; Kirkman ym. 2002: 71 – Wilson ym. 2010: 120). Esimerkiksi eräs isä halusi tiukkaa kuria pitämällä pitää huolen siitä, että pelko isää kohtaan on suurempi kuin ryhmäpaine. Huonosta seurasta isät varoittivat erityisesti poikia. (Dilorio ym. 2006: 69; Kirkman ym. 2002: 71.) Kahdessa tutkimuksessa ilmeni, että isät puhuivat niin fyysisistä kuin psyykkisistä seksin negatiivisista seurauksista. (Dilorio ym. 2006: 59; Kirkman ym. 2002: 120).

Wilsonin ym. (2010: 59, 67) tutkimuksessa ilmeni, että isät käsitelivät lastensa kanssa seksuaalisuuteen liittyviä aiheita kommentoimalla omia tai läheisten kokemuksia kuten seksitauteja, ei-toivottua raskautta ja päihteiden käyttöä. Poikien seksuaalikasvatuksessa nuorten miesten seksuaalisuudesta puhuminen koettiin isän tehtäväksi (Kirkman ym. 2002: 65). Aiheita käsiteltiin silloin, kun ne nousivat esiin. Kolmessa tutkimuksessa media näyttäytyi laukaisijana seksuaalisuuden puheeksi ottamiselle. Seksi televisiossa, elokuvissa, internetissä ja musiikissa lisäsivät isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta seksuaalisuudesta. Isät kommentoivat lapsilleen median välittämää kuvaa, jolloin keskustelu pysyi yleisellä tasolla eikä käsitellyt lapsen omaa käytöstä. (Dilorio ym. 2006: 59; Kirkman ym. 2002: 67; Wright 2009: 238.)

6.2 Isien omat asenteet ja mielipiteet värittävät seksuaalikasvatusta

Kirkmanin ym. (2002: 67) ja Wilsonin ym. (2010: 120) tutkimuksissa kävi ilmi, että isät siirsivät omia arvojaan lapsilleen, korostivat lastenkasvatuksessaan omia mielipiteitään ja opettivat, mitä lasten tulisi tai ei tulisi tehdä. Isät välittivät omia asenteitaan puuttamalla lapsen asioihin: isä saattoi esimerkiksi rohkaista tytärtään pukeutumaan soveliaasti ja kommentoi myös mediassa esiintyvien naisten käytöstä ja pukeutumista. Pojilleen isät korostivat naisen kunnioittamisen merkitystä. (Kirkman ym. 2002: 67; Wilson ym. 2010: 120–121.) Jotkut isät varoittivat poikia työistä kertomalla tyttöjen olevan huonoa seuraa. Tyttärilleen isät korostivat vahvasti miesten aiheuttamaa uhkaa (Kirkman ym. 2002: 67, 69, 71; Wilson ym. 2010: 120). Eräs isä varoitti tytärtään:

”You’ve got to watch out for them. All they want to do is get into your pants and then they’re gone.’ . . . I’m a male and I know what mongrels we males can be.”
(Kirkman ym. 2002: 71.)

Yhdyntästä pidättäytyminen ja neitsyyden normalisointi nähtiin kolmessa tutkimuksessa keskeisimpinä seksuaalikasvatusaiheina. Lapsen kokeminen liian nuoreksi ja raskauden pelko olivat syynä sille, että isät yksiselitteisesti kehottivat lapsiaan pidättäytymään seksistä. (Dilorio ym. 2006: 63–64, 68.) Isien keskeisimmät tytärien kanssa käytävät keskustelut koskivat juuri pidättäytymistä seksistä, seksuaalista painostusta, ja seksuaalimoraalia (Wright 2009: 236). Isät puhuivat seksistä pidättäytymisestä harvemmin kuin äiti (Wilson – Koo 2010: 4).

Osa isistä halusi välittää lapsilleen omaa käsitystään terveen seksuaalisuuden merkityksestä ja korostaa seksuaalisuuden roolia luonnollisena osana elämää. Isät toimivat perheessä yhdessä puolison kanssa esimerkkinä hyvästä rakkauteen ja kunnioitukseen perustuvasta avioliitosta ja parisuhteesta. Isät esittivät lapsilleen tulevaisuuskysymyksiä, puhuivat elämäntavoitteista ja uran luomisesta. Kaiken kaikkiaan isät korostivat äitiä enemmän tavoitteita ja vanhempien odotusten täyttämistä. Uskonnolliset isät kokivat lapsen osallistumisen kirkon toimintaan tärkeänä. (Dilorio ym. 2006: 68; Wilson ym. 2010: 120–122.)

6.3 Isä toimii yksilöllisesti lapsen ominaisuuksien mukaan

Isät aloittivat seksuaalikasvatuksen vaihtelevasti lapsen iän mukaan. Äidit aloittivat seksuaalikasvatuksen aiemmin kuin isät (Kenny – Wurtele 2013: 934). Isät suunnittelevat usein antavansa kasvatusta samassa iässä, kun olivat sitä itse saaneet (El-Shaieb – Wurtele 2009: 107). Seksuaalisuuteen liittyvän keskustelun aloitus oli yhteydessä lapsen murrosiän muutokseen kuten tyttären kuukautisten alkamiseen tai lapsen seurustelun ja seksuaalisen aktiivisuuden alkuun. (Wright 2009: 238.)

Useiden tutkimusten mukaan seksuaalikasvatus oli sukupuolisidonnaista. Tyttärien ja poikien kanssa käsitellyt aiheet vaihtelivat sukupuolen mukaan (Wilson ym. 2010: 120). Isän suhtautuminen tyttäreeseen oli suojelevampaa ja rajoittavampaa kuin poikien kohdalla (Wilson ym. 2010: 121). Poikien kanssa keskustellut aiheet eivät selkeästi eronneet, kun isää ja äitiä verrattiin keskenään (Wilson – Koo 2010: 3). Wilsonin ja Koon (2010: 7) tutkimustuloksissa kummankaan vanhemman kohdalla aiheet eivät vaihdelleet lapsen sukupuolen perusteella; Wrightin (2009: 236) tutkimuksessa todettiin, että seksiin painostamisesta ja seksuaalisesta moraalista puhuttiin enemmän tyttöjen kuin poikien kanssa, ja seksuaalisesti hyveellistä käytöstä odotettiin nimenomaan tyttäriltä.

6.4 Isä hyödyntää vuorovaikutuksen keinoja ja valtaa

Lähestymistavat seksuaaliasioihin vaihtelivat isän vuorovaikutustaitojen mukaan. Tsengin ym. (2015: 128) mukaan isien kommunikaatio oli äitejä huonompaa sekä poikien että tyttärien kanssa. Kirkmanin ym. (2002: 65) tutkimuksessa mainitaan esimerkki tilanteesta, jossa vanhemmat kokivat roolin lapsen seksuaalikasvattajana yhteiseksi, mutta isä jäi äidin varjoon: isä oli hiljainen, kun taas äiti itsevarma puhuja.

Tutkimustuloksissa isien havaittiin käyttävän erilaisia vuorovaikutuksen keinoja. Isät pyrkivät suoraan ja mutkattomaan lähestymiseen ja halusivat olla rehellisiä säilyttääkseen nuoren luottamuksen (Dilorio ym. 2005: 59; Wright 2009: 241). Myönteinen käyttäytyminen ja kunnioittava asenne lapsen kysymyksiin vastaamisessa koettiin tärkeänä. Isä kunnioitti murrosikäisen lapsen kaipaamaa yksityisyyttä esimerkiksi siten, ettei pakottanut tätä keskusteluun (Kirkman ym. 2002: 61–62). Isät pyrkivät tuomaan omaan elämään liittyviä esimerkkejä argumentaationsa tueksi ja käyttivät innovatiivisia opetustekniikoita (Dilorio ym. 2005: 67; Wright 2009: 241).

Isien antamassa seksuaalikasvatuksessa korostui vallankäyttö. Isät pitivät sovittuja sääntöjä ja selkeitä odotuksia tärkeinä. Kuria ylläpitämällä isät pyrkivät takaamaan lasten turvallisuuden. Isien oletus poikien ajatuksista seksin suhteen johti siihen, että pojille pidettiin tiukempaa kuria kuin tyttärille. Poikien haluttiin myös oppivan kunnioittamaan naisia. (Wilson ym. 2010: 121–122.) Pojilta odotettiin vastuullisuutta, joka oli ehtona seksin harrastamisen hyväksymiselle (Dilorio ym. 2005: 66).

Kirkmanin ym. (2002: 67) tutkimuksessa isä ohjasi tytärtä asettamalla sopivia arvoja, puuttui ja ohjasi oikeanlaiseen pukeutumiseen sekä kommentoi median viestejä:

” -- (father) said that he encourages his daughter to look “attractive” because that is important for males, but insists that she must also look “conservative” (not wearing short skirts, for example). -- makes comments to his daughter about women on television who dress inappropriately or talk too freely.” (Kirkman ym. 2002: 67.)

Myös Wilsonin ym. (2010: 121) raportoi isän puuttuvan tyttärensä seurusteluun, pukeutumiseen ja käytökseen. Saman tutkimuksen mukaan isät rajoittivat tyttäriään poikiaan enemmän. Isät myös valvoivat ja rajoittivat lastensa musiikin kuuntelua, harrastuksia, katseltavia elokuvia, internetin käyttöä ja kavereiden tapaamista. (Wilson ym. 2010: 121.)

6.5 Seksuaalikasvatustehtävä jakautuu perheissä eri tavoin

Kolmessa tutkimuksessa havaittiin keskustelujen määrää tarkastelemalla, että isien antama seksuaalikasvatus oli vähäistä ja niukkaa (Kirkman ym. 2002: 62; Kenny – Wurtele 2013: 934; Wright 2009: 240). Toiset isät kävivät keskusteluja seksuaalisuudesta lastensa kanssa, mutta osa isistä ei ollut huomionnut aihetta lainkaan (Wilson ym. 2010: 120). Äidit keskustelivat lastensa kanssa seksuaalisuudesta useammin kuin isät (Kenny – Wurtele 2013: 934; Wilson – Koo 2010: 3). Isät puhuivat seksuaalisuudesta sekä tyttärien että poikien kanssa. Vaivaantumatta keskustelu koettiin vaikeaksi etenkin tyttärien kohdalla, jolloin keskustelut jäivät yksittäisiksi. (Tseng ym. 2015: 128; Wright 2009: 240.)

Kasvatustehtävä saattoi jakaantua perheessä siten, että samaa sukupuolta oleva vanhempi kasvatti samaa sukupuolta olevaa lasta (Kirkman ym. 2002: 64). Taiwanilaistutkimuksen mukaan sukupuoli ei vaikuttanut kasvatusvastuun ottamiseen (Tseng ym. 2015: 128). Vastuu seksuaalikasvatuksesta jäi helposti äidille perinteisen roolijaon mukaan (Walker 2001: 136; Wilson ym. 2010: 119). Isien raportoitiin olevan liian työorientoituneita, mikä heikensi heidän kykyään ottaa huomioon lapsen tunteita ja tarpeita (Kirkman

2002: 69). Kolmessa tutkimuksessa isät kertoivat ottavansa aktiivisen vastuun seksuaalisuuteen liittyvästä keskustelusta aiheen epämiellyttävyydestä huolimatta (Kirkman 2002: 60; Walker 2001: 136; Wilson 2010: 119).

Isät välttivät seksuaalikasvatusvastuutaan monin erilaisin tavoin (Dilorio 2006: 62–67; Kirkman 2002: 61, 66, 69, 138; Walker 2001: 136; Wilson ym. 2010: 120; Wright 2009: 245.) Isät saattoivat jättää käyttämättä seksistä puhumiseen kannustavan tilaisuuden. Osa isistä ei halunnut puhua lainkaan ehkäisystä, vaikka tunnisti siihen liittyvät riskit, lapsen seksuaalisen aktiivisuuden mahdollisuuden ja oman vastuunsa kasvattajana. Isä, joka kieltäytyi puhumasta ehkäisystä, oli valmis kasvattamaan poikaansa ainoastaan pidättäytymiseen. Isät puhuivat omasta mielestään kaikesta, myös ehkäisystä ja vastuullisuudesta, mutta saattoivat silti käsitellä riskikäyttäytymistä liian vähän. (Dilorio ym. 2006: 62–67.) Lapsen nuoreen ikään tai ristiriitaisten viestien antamisen pelkoon vedoten jotkut isät eivät olleet keskustelleet esimerkiksi yhdynnästä 10–12 vuotiaalle lapselleen (Wilson ym. 2010: 120; Wright 2009: 245). Osa isistä havaittiin jopa välttelevän seksuaalisuutta koskevia keskusteluja. Erään isän oli vaikea puhua tyttärelleen, vaikka he olivat läheisiä. Toinen isä ajatteli tyttärelle puhumisen olevan äidin vastuualuetta tyttären naiseuden vuoksi. (Kirkman 2002: 61, 66, 138.) Monet isät kokivat äidin vuorovaikutustaidot paremmiksi ja jättivät siksi kasvatusvastuun äidille (Walker 2001: 136). Jos isä ei ottanut vastuuta poikansa seksuaalikasvatuksesta, aiheet kuten masturbaatio tai yölliset siemensyöksyt jäivät helposti käsittelemättä äidin ja pojan välisissä keskusteluissa (Kirkman ym. 2002: 69).

7 Isien antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät

Selvitimme opinnäytetyössämme, mitkä tekijät ohjaavat isien antamaa seksuaalikasvatusta (Kuvio 2). Tutkimustuloksissa ilmeni joukko isiin liittyviä tekijöitä. Muut isien seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät olivat yhteydessä joko lapseen, isä-lapsisuhteeseen tai perheeseen ja yhteisöön.

7.1 Isään liittyvät tekijät ovat vaihtelevia ja moniulotteisia

Isään liittyvät tekijät voidaan jakaa erilaisiin huoliin, toiveisiin ja tunnekokemuksiin. Isien antaman seksuaalikasvatuksen taustalta löytyi myös isien seksuaalisuuteen liittyvä tietotaso ja kokemukset, monenlaiset mielipiteet ja oletukset sekä konkreettiset kasvatustaidot.

7.1.1 Isät kantavat huolta lastensa tulevaisuudesta

Erilaisten huolten havaittiin ohjaavan isien antamaa seksuaalikasvatusta neljässä tutkimuksessa. Isät olivat huolissaan lasten terveydestä ja tulevaisuudesta. Isät painottivat kasvatuksessaan seksin negatiivisten seurausten merkitystä: seksitaudit ja raskaus nähtiin yleisesti uhkana (Dilorio ym. 2006: 60; Kirkman ym. 2002: 72). Äidit suhtautuivat teini-iässä harrastettuun seksiin isiä negatiivisemmin (Wilson – Koo 2010: 4). Isät näkivät teiniraskauden muuttavan lapsen elämän suuntaa merkittävästi, aiheuttavan huonoa itsetuntoa ja ennustavan heikkoa akateemista menestystä, matalaa koulutustasoa ja vähäisiä saavutuksia niin henkilökohtaisessa elämässä kuin työuralla. Ajatus tyttären raskaudesta tai pojan teini-isydestä saattoi aiheuttaa isässä jopa pelkoa. (Dilorio ym. 2006: 60, 66; Kirkman ym. 2002: 72.)

Osa isistä oli huolissaan varhain aloitetusta suojaamattomasta seksistä ja sitä seuraavasta hengenvaarallisesta kroonisesta seksitaudista (Dilorio ym. 2006: 60, 66). Wrightin (2009: 241) kirjallisuuskatsauksen mukaan isän huoli lapsen hiv-infektiosta oli yhteydessä vuorovaikutuksen laatuun: mitä huolestuneempi isä oli, sitä kriittisempää, vihamielisempää ja väheksyvämpää vuorovaikutuksen tyyli oli.

Seksiin koettiin liittyvän nykyään enemmän riskejä kuin aiemmin. Isät olivat huolissaan mediassa esillä olevasta sopimattomasta seksikäyttäytymisestä, julkisuudessa esiintyvien ihmisten seksiskandaaleista ja hyveellisten roolimallien puutteesta. Toisena huolta aiheuttavana ympäristön riskitekijänä isät pitivät ryhmäpainetta nuorten keskuudessa. Isien huolena olivat myös sosiaaliset paineet, joita nuoret kohtaavat jatkuvasti. Pelon aiheet muilla elämän osa-alueilla vaikeuttivat lasten seksuaalisuuteen liittyviä huolia. (Dilorio ym. 2006: 60, 69; Kirkman ym. 2002: 71–72.)

Vaikka isien mielestä lapsilla tulisi olla hyvät tiedot seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, he olivat huolissaan siitä, että antavat lapsilleen ristiriitaisia, seksuaaliseen aktiivisuuteen kannustavia viestejä. Tämän vuoksi osa isistä ei halunnut opettaa esimerkiksi kondomin käyttöä lapselleen, vältteli ehkäisystä puhumista ja kannusti vahvasti seksistä pidättäytymiseen. (Dilorio ym. 2006: 60, 63–64, 69; Wright 2009: 238, 243.) Isät uskoivat äitejä harvemmin tyttären kuuntelevan vanhempiaan ja ymmärtävän pidättäytymisen edut. Isät myös uskoivat tyttären kokevan isän antaman seksuaalikasvatuksen tuomitsevana tai tekopyhänä useammin kuin äidit. (Wilson – Koo 2010: 4.)

7.1.2 Isät haluavat onnistua kasvatustehtävässään

Dilorio ym. (2006: 60) tutkimuksessa kävi ilmi, että isillä on vahva halu opettaa lapsilleen seksuaalisuudesta. Osa isistä hahmotti seksuaalikasvatuksen jatkuvana prosessina, jolloin toiveena oli rakentaa avoin, rehellinen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde lapseen. Isä saattoi tavoitella keskusteluyhteyden parantamista. (Dilorio ym. 2006: 61; Wilson ym. 2010: 123.) Isät kaipasivat pääsääntöisesti enemmän avoimuutta ja keskustelua lastensa kanssa (Kirkman ym. 2002: 6). Isät toivoivat onnistuvansa seksuaalikasvatustehtävässään erinomaisesti tunnistamalla oikeat hetket puhua, toimimalla oikein vaikeissa kasvatustilanteissa ja harjaantumalla kasvattajana. Useat isät olivat tyytymättömiä omaan seksuaalikasvatukseensa ja halusivat kasvattaa omat lapsensa eri tavalla. (Dilorio ym. 2006: 61–62.)

Isät kokivat pystyvänsä tarjoamaan lapsilleen miehen näkökulman eri asioihin (Kirkman ym. 2002: 71). Rooliaan lapsen seksuaalikasvattajana isät pitivät tärkeänä. Isien osuutta pidettiin erityisen keskeisenä tiettyjen aiheiden käsittelyssä: omakohtaisten kokemusten vuoksi isät saattoivat keskustella poikien kanssa äitiä helpommin murrosikään liittyvistä asioista kuten erektiosta ja siemensyöksyistä. Tyttärille isät osasivat kertoa, kuinka miehet ajattelevat ja tuntevat. (Wilson ym. 2010: 119.)

Jotkut isät painottivat seksitautien ja teiniraskauksien ehkäisyä kasvatuksessaan. Isät halusivat opettaa lapsensa kokemaan seksistä pidättäytymisen positiivisena vaihtoehtona. Toiset isät puolestaan toivoivat raskauden pelon aiheuttavan tyttärille pelkoa miehiä kohtaan ja huolta seksin likaisuudesta (Kirkman ym. 2002: 72). Isät halusivat opettaa lapsilleen vastuun ottamista ja omien valintojen seurausten ymmärtämistä. Valistuksen avulla lasten toivottiin saavan valmiuksia tehdä hyviä ratkaisuja (Kirkman ym. 2002: 120). Onnistuneen seksuaalikasvatuksen tuloksena pidettiin sitä, että isät saattoivat luottaa

lapsensa kykyyn tehdä oikeita, vastuullisia päätöksiä. (Dilorio ym. 2006: 61–62, 66, 68.) Isien raportoitiin olevan äitejä epävarmempia ja suojelevaisempia tyttäriään kohtaan (Wilson ym. 2010: 122). Eräs isä halusi opettaa pojalleen johtajuustaitoja, jotta tämä osaisi vastustaa ryhmäpainetta ja tehdä omia päätöksiä (Dilorio ym. 2006: 69).

7.1.3 Vuorovaikutustaidot haastavat isiä

Tiedot seksuaalisuudesta ja vuorovaikutustaidot ohjasivat isien antamaa seksuaalikasvatusta usealla eri tavalla. Keskeisimmäksi tekijäksi usean eri tutkimuksen mukaan osoittautuivat isien vuorovaikutustaidot (Kirkman ym. 2002: 66; Walker 2001: 136; Wilson – Koo 2010: 4–7). Niin ikään isien oma arvio antamansa seksuaalikasvatuksen tehosta ohjasi isien antamaa seksuaalikasvatusta (El-Shaieb – Wurtele 2009: 110; Kenny – Wurtele 2013: 934; Wilson – Koo 2010: 4, 7). Omaan arvioon seksuaalikasvatuksen tehosta vaikuttivat muun muassa isien vuorovaikutustaidot, uskomukset ja tieto seksuaalisuudesta, epävarmuus puheeksi ottamisesta ja luottamus omiin taitoihin. Isät tiedostivat tarvitsevansa ohjausta, jotta he voisivat kehittää vuorovaikutustaitojaan ja hankkia kasvatuksessa tarvittavaa tietoa. (Dilorio ym. 2006: 61–65.)

Yleisenä oletuksena sekä Kirkmanin ym. (2002: 66) että Walkerin (2001: 136) tutkimuksiin osallistuneissa perheissä oli äitien vuorovaikutustaitojen pitäminen parempina kuin isien. Isien vuorovaikutuksessa nähtiin enemmän esteitä ja vähemmän edistäviä tekijöitä äiteihin verrattuna. Yhdessä vietetty aika edisti vuorovaikutusta. Isät raportoivat viettävänsä aikaa lapsiensa kanssa katsomalla yhdessä televisiota, auttamalla koulutehtävissä, pelaamalla ja urheilemalla. Isät kokivat äitejä useammin, että keskustelulle oli vaikea löytää aikaa. Wilsonin ja Koon (2010: 4–7) tutkimuksessa 26 prosenttia isistä löysi aikaa keskustelulle seksuaalisuudesta lasten kanssa. Isät kokivat äitejä useammin tietonsa puutteellisiksi. Lähes 40 prosenttia isistä raportoi, etteivät he tiedä tarpeeksi, kun saman vastauksen antoi vain joka neljäs äiti. Suurin osa isistä koki keskustelun tytärtensä kanssa vaikeaksi, mutta myös poikien kanssa keskustelu oli lähes yhtä vaikeaa. (Wilsonin ja Koon 2010: 4–7.)

Neljässä tutkimuksessa isät arvioivat antamansa kasvatuksen tehoa. El-Shaiebin ja Wurtelen (2009: 110) tutkimuksessa äidit arvioivat itsensä seksuaalikasvattajina tehokkaammiksi kuin isät. Kennyn ja Wurtelen (2013: 934) tutkimuksessa sekä isät että äidit arvioivat oman äitinsä tehokkaammaksi seksuaalikasvattajaksi kuin isänsä. Äideillä oli yleisesti positiivisemmat odotukset seksuaalikasvatuksen vaikutuksista kuin isillä. Isät

eivät myöskään uskoneet yhtä vahvasti kuin äidit, että poikien seksuaalista aktiivisuutta voisi siirtää tulevaisuuteen kasvatuksellisten keskusteluiden avulla. Sekä isät että äidit ajattelivat voivansa vaikuttaa enemmän tytärtensä kuin poikiensa seksuaalikäyttäytymiseen ja erityisesti seksin aloittamisikään. Molemmat vanhemmat luottivat enemmän omiin kykyihinsä opettaa tytärtään kuin poikaansa kieltäytymään seksistä. Lähes puolet isistä uskoi vakuuttavansa tyttärensä seksin aloittamisiän siirtämisen hyödyistä. (Wilson – Koo 2010: 4, 7.)

Eräs isä ajatteli vaimonsa mielipiteistä olevan lapsille enemmän hyötyä, koska uskoi vaimonsa ymmärtävän seksuaalisuutta paremmin kuin itse ymmärsi (Kirkmanin ym. (2002: 66). Seksin kieltäminen nähtiin tehottomana kasvatukseen. Seksin negatiivisista seurauksista kertomisen uskottiin vaikuttavan tehokkaammin ja ohjaavan lasta tekemään viisaita päätöksiä. Isien oli joissain tapauksissa helpompaa puhua seksin seurauksista kuin itse seksin harrastamisesta. (Wilsonin ym. 2010: 120.)

Isiltä puuttui tietoa keskustelun oikeasta ajoituksesta ja lähestymistavasta. Seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden tuntemus heijastui siihen, miten hyvin isät onnistuivat vastaamaan lastensa seksuaalikasvatuksesta. Sopivien kasvatustilanteiden tunnistaminen vaati tietoa, sillä tilanteet ilmaantuivat usein ennakoimattomasti: isän täytyi tunnistaa sopiva hetki ja tarttua tilaisuuteen. Isien oli vaikea arvioida, millaiset tiedot lapsella jo oli. Tämän vuoksi isät kokivat vaikeaksi keskustelun aloittamisen, ja olivat epävarmoja jakamansa tiedon oikea-aikaisuudesta. Tutkimukseen osallistuneet isät tunnistivat tiedonpuutteensa seksuaalikasvatuksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä, joihin kuului lapsen ikä ja seksuaaliset kehitysvaiheet, lapsen tietotason arviointi sekä seksuaalikasvatuksen sisältö ja ajoitus. (Dilorio ym. 2006: 61–65.) Myös Wilsonin ja Koon (2010: 7) tutkimuksessa raportoitiin isien kokevan äitejä enemmän epävarmuutta kasvatuksen oikea-aikaisuudesta suhteessa lapsen kehitystasoon.

7.1.4 Lasten seksuaalikasvatukseen liittyvä vahvoja tunteita

Dilorion ym. (2006: 63) tutkimuksessa havaittiin, että isien onnistuminen seksuaalisuuden puheeksi ottamisessa riippui paitsi isien tiedoista ja opettavaisen hetken tunnistamisesta myös siitä, kuinka vaikeaksi isät kokivat aiheen. Viidessä tutkimuksessa ilmeni, että isät kokivat seksuaalikasvatuksen antamisen vaikeana. Isät pitivät erittäin haastavina erilaisia yksittäisiä tilanteita, tapahtumia ja aiheita. Hankalia aiheita olivat esimer-

kiksi murrosikä, seksuaalisuus ja seksi. Isien oli pääsääntöisesti helpompaa puhua pojille kuin tytöille. Isillä nähtiin olevan vaikeuksia seksuaalisuuteen liittyvistä tunteista keskustelemisessä. Isät raportoivat äitejä useammin, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa, ja että asioiden selittäminen ja keskusteluajan löytäminen on vaikeaa. Tyttäriä kohtaan isät tunsivat olevansa suojelevaisempia ja tyttärien seksuaalisuuden suhteen epävarmempia kuin äidit. (Dilorio ym. 2006: 62, 65; Kirkman ym. 2002: 69; Walker 2001: 138; Wilson ym. 2010: 122; Wilson – Koo 2010: 7.)

Vaikka erityisesti isillä oli ongelmia seksuaalikasvatuksen kanssa, jotkut isät kertoivat positiivisista kokemuksista (Walker 2001: 138). Osa isistä koki seksuaalisuudesta keskustelun helpoksi: he näkivät, ettei seksuaalisuus tai seksi eroa mitenkään muista arkisista puheenaiheista. Myös jotkut lapset kertoivat, ettei heillä ole vaikeuksia keskustella intiimeistä asioista vanhempien kanssa. (Kirkman ym. 2002: 65.)

Kahdessa tutkimuksessa ilmeni, että jotkut isät olivat pahoillaan ja tunsivat syyllisyyttä siitä, etteivät kyenneet keskustelemaan seksuaalisuudesta lastensa kanssa. Tämän vuoksi isät saattoivat jopa kokea epäonnistuneensa vanhemmuudessa. (Dilorio ym. 2006: 62; Kirkman ym. 2002: 60.)

7.1.5 Henkilökohtaiset mielipiteet ohjaavat isiä

Tutkimusaineistoista kävi ilmi, että isien omat henkilökohtaiset näkemykset vaikuttivat siihen, millaista seksuaalikasvatusta isä päätyi antamaan lapselleen. Pääsääntöisesti isät näkivät seksuaalisuuden tärkeänä osana lapsen hyvinvointia ja kokivat seksuaalisuudesta keskustelun tärkeänä. (Dilorio ym. 2006: 64; Wilson ym. 2010: 119.)

Osa isistä kuvasi seksuaalikasvatusta jatkuvana prosessina, joka alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden. Nämä isät ajattelivat, että seksuaalikasvatus on toistuvaa aiheen äärelle palaamista ja lasten valmistamista elämää varten – ei yksittäinen iso keskustelutilanne (Wilson ym. 2010: 140–141). Tällainen ajattelutapa velvoitti isän olemaan lähestyttävissä ja valmis vastaamassa lapsen kysymyksiin. (Dilorio ym. 2006: 61; Walker 2001: 135.)

Toiset isät eivät halunneet keskustella lainkaan lastensa kanssa tietyistä seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Tällöin isä saattoi kokea lapsen olevan liian nuori tai olettaa, ettei lapsi halunnut keskustella tietyistä asioista isänsä kanssa (Walker 2001: 137; Wilson ym.

2010: 120.) Useat isät pelkäsivät antavansa ristiriitaisia viestejä ja välttivät keskustelun aiheita, joihin eivät halunneet kannustaa lapsiaan (Dilorio ym. 2006: 69; Wright 2009: 245).

Nainen hahmotettiin usein seksuaalisen moraalin vaalijana ja mies seksuaalisena painostajana (Wright 2009: 236). Osa isistä toi ilmi, että naisia on vaikea ymmärtää ja että tytöillä on huono vaikutus poikiin (Kirkman ym. 2002: 67, 70). Kahdessa tutkimuksessa isillä havaittiin olevan selkeitä sukupuoleen liittyviä odotuksia lapsensa seksuaalisesta käytöksestä. Poikien kohdalla seksiä pidettiin jopa aikuistumisriittinä, mutta tyttären seksuaalista aktiivisuutta ei hyväksytty (Wilson ym. 2010: 121 – Wilson – Koo 2010: 7). Isät ja äidit tyrmäsivät yhtä usein ajatuksen teini-ikäisen tyttären seksuaalisesta aktiivisuudesta. Molemmat vanhemmat uskoivat, että varhaisella seksielämän aloituksella on haitallisia vaikutuksia ennen kaikkea tyttärille. Isät ajattelivat äitiä harvemmin, että poika aloittaa seksielämän aikaisin teini-ikässä. Lapsen sukupuolella ei ollut väliä, kun mitattiin seksuaaliseen aktiivisuuteen tai pidättäytymiseen liittyvän keskustelun esteitä. (Wilson – Koo 2010: 4, 7.) Wrightin (2009: 237) tutkimuksessa todettiin, että teini-ikässä harrastettuun seksiin sallivammin suhtautuvat isät keskustelivat lapsen kanssa ja kertoivat seksiin liittyvää tietoa enemmän kuin kielteisesti suhtautuvat isät. Myönteisemmin suhtautuviin isiin verrattuna kielteisesti suhtautuvat isät käsittelivät enemmän seksuaalisia arvoja lapsensa kanssa. (Wright 2009: 237–238.)

7.2 Lapsen ja isän välinen suhde on yksilöllinen

Opinnäytetyön aineistosta ilmeni, että isien antamaan seksuaalikasvatukseen vaikuttivat lapsen ja isän vuorovaikutussuhteen laatu, isän vuorovaikutustaidot sekä lapsen yksilölliset ominaisuudet ja asenteet. Lapsen sukupuoli ja murrosikä olivat merkittäviä seksuaalikasvatukseen vaikuttavia tekijöitä.

7.2.1 Lapsen ominaisuudet ja asenteet ohjaavat vuorovaikutusta

Kennyn ja Wurtelen (2013: 934) määrällisessä tutkimuksessa isät alkoivat keskustella seksiasioista lapsen ollessa keskimäärin 11,68-vuotias. Saman tutkimuksen mukaan äidit aloittivat keskustelun 11,26-vuotiaalle lapselle. Myös El-Shaiebin ja Wurtelen (2009: 108) tutkimuksessa mainittiin äitien antavan tai suunnittelevan kasvatuksen antamista

isiä aiemmin; toisilla mittareilla mitattuna sama tutkimus osoitti, ettei vanhemman sukupuolella ja kasvatuksen aloittamisiällä ollut yhteyttä.

Lapsen sukupuoli ohjasi selkeästi isien antamaa seksuaalikasvatusta. Isien oli helpompi puhua pojilleen kuin tyttärilleen: Wrightin (2009: 236) kirjallisuuskatsauksessa kolmesatoista tutkimuksessa isien todettiin antavan seksuaalikasvatusta enemmän pojille kuin tyttärille, mutta neljässä tutkimuksessa lasten sukupuolten välillä ei löydetty eroa. Sukupuolisidonnaiset uskomukset kommunikaatiosta vaikuttivat isien käytökseen. (Dilorio ym. 2006: 63; Wright 2009: 236.) Isien käsittelemät aiheet riippuivat lapsen sukupuolen lisäksi aiheiden vaikeudesta (Kirkman ym. 2002: 64; Wright 2009: 236). Isän rooli korostui tietyistä aiheista keskusteltaessa: pojille tärkeä aihe oli murrosikä, tytöille miesten ajatukset ja ihmissuhteisiin liittyvät tunteet (Wilson ym. 2010: 119). Toisaalta esimerkiksi kuukautisista äiti pystyi keskustelemaan paremmin (Wilson ym. 2010: 120). Lapsi lähestyi sitä vanhempaa, jonka koki paremmaksi vastaamaan kysymyksiinsä. (Kirkman ym. 2002: 65–66).

Lapsen asenteet vaikuttivat selkeästi vuorovaikutukseen vanhempien kanssa. Tutkimuksissa toistui usein ilmiö, jossa tytär koki seksuaalisuuden käsittelyn isän kanssa vaivaantuttavaksi (Kirkman ym. 2002: 61, 64; Wright 2009: 241). Heislerin (2005) tutkimuksessa havaittiin, että poikien mielestä seksistä keskustelu oli miellyttävämpää isän kuin äidin kanssa, mutta Guzmanin ym. (2003) mukaan on tavallista, että sekä tyttäret että pojat voivat kokea äidin kanssa keskustelun helpommaksi (Wrightin 2009: 241 mukaan). Isän mukaan lapset vaivaantuivat, eivät halunneet puhua, ja olivat jopa vihaisia, kun seksi otettiin puheeksi. Lapsen välttävä suhtautuminen yllätti isän. (Kirkman ym. 2002: 62.)

Kirkmanin ym. (2002: 64) tutkimuksessa pojan näkökulmasta kommunikointi ilmeni helpompana saman sukupuolen edustajan kanssa. Toisaalta poika ei uskonut oikeasti aloitavansa keskustelua isän kanssa, vaikka toivoi, että voisi keskustella isän kanssa enemmän. Sekä pojat että tyttäret kokivat isän huonommaksi kuuntelijaksi. Isän äitiä heikompia vuorovaikutustaitoja lapset eivät välttämättä kokeneet ongelmaksi: esimerkiksi lapsi saattoi puhua vain äidin kanssa, eikä häntä haitannut, vaikka toinen vanhempi ei keskustellut seksuaalisuudesta lainkaan. (Kirkman ym. 2002: 64, 66–67.)

Erään tyttären mukaan tyttöjen tulisi puhua äidille ja poikien isälle: isä jättää vastuun tyttärestä äidille ja enemmän keskustelelee pojan kanssa (Kirkman ym. 2002: 64). Tytär

koki isän sopimattomaksi seksuaalikasvattajaksi tytölle (Kirkman ym. 2002: 61), mutta saattoi erityisessä tilanteessa tukeutua isäänsä:

”If I had to get an opinion, like what I thought the guy was feeling, then I’d probably talk to my dad about it because he’ll know, because he’s a guy.” (Kirkman ym. 2002: 64.)

Tyttärien omat sukupuolisidonnaiset mallit saattoivat lannistaa kommunikaation isien ja tyttärien välillä (Wright 2009: 236).

7.2.2 Isä-lapsisuhteen laatu ja yhdessä vietetty aika on merkityksellistä

Isän antamaan seksuaalikasvatukseen vaikuttavat merkittävinä tekijöinä isän ja lapsen suhteen laatu sekä yhdessä vietetty aika. Murrosikä muutti usein aiemmin hyvää lapsen ja isän välistä vuorovaikutussuhdetta. Erityisesti ongelmia syntyi isien ja tyttärien välille: murrosiän jälkeen tytär halusi enemmänkin etäisyyttä kuin hellyyttä. Erään isän mukaan 10-vuotiaaksi asti suhde lapsien kanssa on hyvä, ja sen jälkeen äiti ottaa vastuun kasvatuksesta. Läheisyyden osoittaminen loppui, kun lapsi muuttui hankalaksi ja herkäksi. (Kirkman ym. 2002: 61–63.) Tyttäret kokivat, että isille oli vaikeaa hyväksyä tytärten kehittyvä seksuaalisuus, mikä lisäsi tytärten omaa kiusaantuneisuutta (Wright 2009: 241).

Wilsonin ja Koon (2010: 5–7) tutkimuksessa isät kokivat suhteen lapsiinsa vähemmän riittäväksi kuin äidit. Tutkimuksessa todettiin, ettei isien ja lasten välisissä yhteisissä harrastuksissa, läheisyydessä tai riittäisyydessä ollut poikien ja tyttärien välillä eroa. Kuitenkin isillä oli äitejä vähemmän yhteisiä harrastuksia tyttärien kanssa (Wilson – Koo 2010: 5–7.) Isien mukaan läheisyys lasten kanssa lisäsi kommunikaatiota. Isät kokivat lasten kanssa vietetyn ajan, avoimen vuorovaikutussuhteen sekä positiiviseen rakkauteen ja luottamukseen perustuvan suhteen tärkeäksi tavoitteeksi (Wilson ym. 2010: 121; Wright 2009: 239). Isät olivat äitiä vähemmän mukana lasten elämään liittyvässä yhteisessä päätöksenteossa (Wilson – Koo 2010: 5).

7.3 Puolisolla ja yhteisöllä on merkitystä

Perheen äidit vaikuttivat isien antamaan seksuaalikasvatukseen joko äidin asenteiden tai yhteisen vastuunjaon kautta. Yhteisön vaikutus myös mainittiin useasti.

7.3.1 Äideillä on vaikutusvaltaa

Isien antamaa seksuaalikasvatusta ohjasivat vanhempien suhteeseen liittyvät tekijät kuten äidin suhtautuminen isän antamaa seksuaalikasvatusta kohtaan ja kasvatusvastuun jakaminen. Kasvatusvastuun jakamiseen perheessä liittyi läheisesti isän vastuun tunnistaminen, isän vastuun välttäminen ja vastuun siirtäminen äidille, joka yleisesti koettiin olevan päävastuussa lasten seksuaalikasvatuksesta.

Äidin suhtautuminen isän antamaa seksuaalikasvatusta kohtaan vaihteli. Äiti saattoi pitää isää tasavertaisena kasvattajana (Kirkman ym. 2002: 65). Äiti piti tärkeänä miehen tunteiden ja kokemusten jakamista erityisesti poikien kanssa (Kirkman ym. 2002: 65). Äiti koki itsensä ensisijaiseksi kasvattajaksi ja luontaisesti lapselle läheisemmäksi kuin kukaan muu ja uskoi vaikuttavansa lapseen eniten (Walker 2001: 66). Vanhempien ero vaikutti äidin suhtautumiseen negatiivisesti; isän ei haluttu keskustelevan lasten kanssa tai hänet nähtiin negatiivisena mallina (Wilson ym. 2010: 120). Poikien yksinhuoltajaäiti oli huolissaan miehen mallin ja tuen puuttumisesta pojilleen (Walker 2001: 138).

Seksuaalikasvatusvastuu jakautui perheissä vaihtelevasti. Kun isä otti aktiivisen vastuun kasvatuksesta, isä määritteli roolinsa tiedonantajaksi, kuuntelijaksi, ideoiden ja asenteiden haastajaksi sekä kysymyksiin vastaajaksi (Dilorio ym. 2006: 65; Kirkman ym. 2002: 67). Jotkut isät ajattelivat seksuaalisuuden olevan tärkeä osa lasten hyvinvointia ja tunsivat seksuaalikasvatuksen olennaiseksi osaksi myös isien vastuuta. Nämä isät kuvailivat vuorovaikutusta ja sen aiheita monipuolisesti ja käsittelivät myös seksuaaliterveyden näkökulmaa (Wilson ym. 2010: 119).

Isien epävarmuus aiheutti kasvatusvastuun välttämistä ja vaikeutti seksuaalikasvatuksen toteuttamista. Usein epävarmuuteen liittyi tiedon puute aiheesta ja epämurkavuuden kokeminen seksuaalisuuteen liittyen. Useat isät saattoivat toivoa lapsiltaan pidättäytymistä seksistä, mutta eivät olleet valmistautuneet lasten vastarintaan. Isät saattoivat välttää vastuutaan ohittamalla kasvatustilanteita, koska isän omat asenteet seksistä pidättäytymistä kohtaan olivat ehdottomat. (Dilorio ym. 2006: 63–64.) Seksuaalisuus saattoi olla niin vaikea aihe, että isä vältteli aiheita tai vaihtoi puheenaihetta tyttären kysyessä häneltä jotain seksuaalisuuteen liittyvää (Kirkman ym. 2002: 60).

Jaetun vanhemmuuden ajatus yhteisestä kasvatusvastuusta ilmeni joidenkin tutkimuksiin osallistuneiden vanhempien kommenteista (Kirkman ym. 2002: 65). Kahden tutkimuksen mukaan päävastuu kasvatuksesta säilyi kuitenkin äideillä (Kirkman ym. 2002: 60, 65–66; Walker 2001: 138). Kasvatusvastuun jakaminen ei käytännössä toteutunut muun muassa siksi, että äidit viettivät enemmän aikaa tai puhuivat enemmän lastensa kanssa (Kirkman ym. 2002: 60, 65–66).

Lapsen sukupuoli vaikutti kasvatusvastuun jakamiseen siten, että äidit koettiin isää vastuullisemmiksi kasvattamaan tyttäriään (Kirkman ym. 2002: 66; Wright 2009: 236). Isä koki äidin vuorovaikutustaidot paremmiksi ja vuorovaikutuksen pojan kanssa luontevammaksi (Kirkman ym. 2002: 66). Isille oman tyttären seksuaalisuus oli usein vaikeaksi koettu asia, joka myös aiheutti huolehtimisen tunteen voimakkaampana kuin poikien kohdalla (Wilson ym. 2010: 122). Isät ajattelivat, että tytärten tuli puhua seksuaalisuudesta äitiensä kanssa (Dilorio ym. 2006: 63). Tästä huolimatta tytärten seksuaalikasvatuksesta ulkopuoliseksi jättäytyminen saattoi vaivata isää paljon. Jos isä vältteli kaikkea seksuaalikasvatusta, vastuu myös pojan seksuaalikasvatuksesta jäi äidille (Walker 2001: 138).

7.3.2 Yhteisö luo sosiaaliset raamit

Yhteisön isien seksuaalikasvatusta ohjaava vaikutus ilmeni toiveena yhteisön yhteisestä kasvatustilasta, yhteisön torjuvan asenteen vaikutuksina, perinteiden vaikutuksina ihmissuhteisiin. Miestenvälisen keskustelun puute vaikutti isien kokemaan vertaistukeen ja taitoon antaa lapsilleen seksuaalikasvatusta.

Yhteisön yhteinen kasvatustilasto koettiin tarpeelliseksi avuksi lasten seksuaalikasvatuksessa erityisesti seksistä pidättäytymisen opettamisessa (Dilorio ym. 2006: 69). Yhteisö piti outona lapsen ja vanhempien välistä avointa seksuaalisuuteen liittyvää keskustelua, jonka oletettiin olevan vaivaannuttavaa (Kirkman ym. 2002: 65). Miesten välillä fyysinen läheisyys oli perinteisesti vähäisempää (Kirkman ym. 2002: 68). Miestenvälisen keskustelun puute vaikutti negatiivisesti isien pojilleen antaman seksuaalikasvatuksen toteutumiseen (Dilorio ym. 2006: 64).

8 Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä luvussa pohdimme opinnäytetyömme tuloksia, työprosessia ja ammatillista kasvua, tarkastelemme työn luotettavuutta ja eettisyyttä sekä annamme jatkotutkimusehdotuksia.

8.1 Päätulosten mukaan isän rooli seksuaalikasvattajana on erityinen

Opinnäytetyömme kokosi yhteen olemassa olevaa tietoa isien tavoista antaa seksuaalikasvatusta. Vaikka seksuaalikasvatus on nähty perinteisesti äidin tehtävänä, tutkimusaineistossa korostuu selkeästi isän roolin erityisyys: seksuaalikasvattajana isä pystyy antamaan täysin äidistä poikkeavan näkökulman ja tarjoamaan lapsilleen asioita, joihin äidin kasvatus yksinään ei kykene.

Yksi isien keskeisimmistä seksuaalikasvatusstrategioista oli välittää tietoa. Lapset kritisoivat usein isien tiedon jakamisen olevan valistavaa ja isälähtöistä. Usein isät kertoivat vievänsä keskustelun konkreettiselle tasolle käyttämällä esimerkkinä henkilökohtaisia kokemuksiaan – tätä tapaa osa äideistä piti sopimattomana. Oli yllättävää havaita, kuinka vahvasti isien omat asenteet ja mielipiteet vaikuttivat heidän antamaansa seksuaalikasvatukseen. Isien henkilökohtaiset näkemykset saattoivat olla syynä sille, että lapsille välitetty käsitys seksuaalisuudesta oli hyvin kapea-alainen ja mustavalkoinen. Aineistosta ei selvinnyt, ovatko isät pohtineet asenteidensa merkitystä seksuaalikasvatuksen kannalta.

Isät hyödynsivät kasvatuksessaan tiukasti valta-asemaansa. Osa isistä ylläpiti jopa pelkoon perustuvaa kuria. Erityisesti tytöille isät asettivat arvoja, puuttuivat ja ohjasivat arkisia toimia kuten pukeutumista ja median käyttöä. Kurin ylläpidon taustalla oli erilaisia huolia lasten terveydestä ja tulevaisuudesta ja vahva halu suojella lasta. Suuria huolenaiheita olivat teiniraskaus, sukupuolitaudit, median ja internetin vaikutus sekä ryhmäpaine ei-toivottuihin tekoihin. Koska isät usein liittivät seksuaalisuuteen ristiriitaisia tunteita ja kokivat sen aiheena vaikeaksi, kuri saattoi olla luontevampi keino käsitellä asiaa.

Vaikka isillä oli paljon lapsiinsa liittyviä huolia, tiettyjä aiheita ei yllättäen aineistossa käsitelty. Internetin vaaroista, kuten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja ikätasoon nähden

sopimattoman materiaalin kohtaamisesta ei puhuttu lainkaan. Minkäänlaista turvataito-kasvatusta ei aineistossa käsitelty, vaikka isät pelottelivatkin lapsiaan erilaisilla vaaroilla. Sosiaalinen media ja erilaiset yhteisösovellukset ovat viime vuosina tuoneet uusia haasteita myös seksuaalikasvatukseen – tuoreemmassa aineistossa nämä aiheet saattaisivat nousta esille.

Opinnäytetyön tutkimusnäkökulmaa asettaessamme oletuksemme oli se, että isät haluavat kasvattaa lapsensa terveeseen seksuaalisuuteen. Kaikissa tutkimuksissa isät halusivat parasta lapsilleen ja onnistua kasvatustehtävässään erinomaisesti. Isät kuitenkin käsittivät lapsen parhaan olevan huolehtimista lapsen terveydestä ja tulevaisuudesta. Näkemystä terveestä seksuaalisuudesta ja sitä, mitä terveeseen seksuaalisuuteen kasvattamisella tarkoitetaan, ei artikkeleissa käsitelty. Vain yhdessä tutkimusartikkelissa yksittäisten isien mainittiin kokevan seksuaalisuuden osana lasten hyvinvointia ja tahtovan korostaa seksuaalisuutta luonnollisena osana elämää. Kannustus seksuaalisesta aktiivisuudesta pidättäytymiseen ja tulevaisuuden tavoitteisiin pyrkimiseen saattoi johtaa jopa lapsen seksuaalisuuden mitätöimiseen. Tuloksia tarkastellessamme pohdimme, että vanhemman asenne voi merkittävästi vahingoittaa lapsen ja nuoren kehittyvää käsitystä omasta seksuaalisuudestaan.

Isillä raportoitiin olevan paljon ongelmia lastensa seksuaalikasvatuksessa. Seksuaalikasvatustehtävän toteuttamista ja sen yksilöllisyyttä vaikeuttivat seksuaalisuuteen liittyvä tiedonpuute ja huono ymmärrys lapsen ikätasosta. Parhaimmillaan seksuaalikasvatustehtävä oli jaettu perheessä yksilöllisesti molempien vanhempien vahvuuksien mukaisesti ja lapsen ominaisuudet huomioiden.

8.2 Tutkimustulokset soveltuvat osittain suomalaiseen kontekstiin

Koponen (2005: 33) on tutkinut vanhempien käsityksiä kotona annettavasta seksuaalikasvatuksesta pro gradu -tutkielmassaan. Sekä tutkielmassa että opinnäytetyömme tuloksissa murrosikään liittyvät muutokset, seksi ja yhdyntä sekä seksuaalisuuteen liittyvä eettisyys esiintyivät vanhempien ja lasten välisessä keskustelussa. Yhdysvaltaistutkimukset erosivat suomalaisesta asiayhteydestä muun muassa konservatiivisuudellaan: isät suhtautuivat lastensa seurusteluun ja ihastuksiin hyvin kielteisesti. Seksuaalisesta suuntautumisesta ei puhuttu tutkimusaineistossamme, mutta otokseltaan pienessä graduaineistossa se nousi esiin. (Koponen 2005: 53–54.)

Suomalaisten vanhempien vastaukset olivat osittain yhteneväisiä tutkimusaineistomme kanssa. Vanhemmat olivat huolissaan ensimmäisestä yhdynnästä, sukupuolitaudeista, lapsen fyysisestä kehityksestä, ehkäisyn käytöstä ja ei-toivotusta raskaudesta. Vanhemmat halusivat oikaista huhupuheita ja kertoa ehkäisystä. Sen sijaan opinnäytetyön aineistossa lasten ja nuorten seurustelua ja jälkiehkäisyä ei juuri käsitelty. (Koponen 2005: 56.) Seksistä pidättäytymisen kannustamista tai esiaviollisen seksin ja vastakkaisen sukupuolen demonisointia emme koko opinnäytetyön prosessin aikana kohdanneet kotimaisessa aineistossa.

Myös Halmesmäen ja Hjeltin (2003: 50) pro gradu -tutkielmassa vanhempien kotona antamaan seksuaalikasvatukseen vaikuttavissa tekijöissä ilmeni yhteneviä tuloksia tutkimusaineistomme kanssa. Seksuaalikasvatuksen puute vanhempien omassa lapsuudenkodissa, nuoren haluttomuus puhua aiheesta ja nuoren torjuva asenne vaikuttivat seksuaalisuuden puheeksi ottamisen hankalaksi kokemiseen.

Opinnäytetyön aineiston mukaan isät näkivät parhaaksi aloittaa seksuaalikasvatuksen murrosiän kynnyksellä lapsen ollessa noin yksitoistavuotias. Koposen (2005: 51–52) aineistossa sekä lasten että vanhempien enemmistö koki parhaaksi aloitusiäksi 10–12 vuotta. Kuitenkin lähes neljännes tutkimukseen osallistuneista suomalaisvanhemmista aloittaisi seksuaalikasvatuksen jo 6–7-vuotiaalle lapselle.

Aineistossamme käsiteltiin ehkäisyä yleisesti, mutta koskaan ei puhuttu hormonaalisesta ehkäisystä vaan ainoastaan kondomin käytöstä. Suomessa peruskoululaisten yleisin ehkäisymenetelmä on kondomi; hormonaalisen ehkäisyn käyttö yleistyy alemmalta luokasteelta ylemmälle siirryttäessä. Kondomin ja ehkäisypillerien yhteiskäyttö on harvinaista. (Klemetti – Raussi-Lehto 2014: 118.) Opinnäytetyön tuloksissa huoli raskaudesta ja sukupuolitaudeista ilmeni suurena, mutta kaksoisehkäisyä ei aineistossa esiintynyt.

Konservatiiviset arvot korostuivat tutkimustuloksissa. Raskauden pelko on opinnäytetyön aineiston perusteella suuri, mutta esimerkiksi jälkiehkäisyn tai raskaudenkeskeytyksen mahdollisuutta ei mainittu lainkaan. Suomessa alle 20-vuotiailla aborttien ja synnytysten määrä on pysynyt samana 2000-luvulla, ja yhdynnässä olleista peruskouluikäisistä tytöistä yli neljännes oli käyttänyt jälkiehkäisyä (Klemetti – Raussi-Lehto 2014: 118, 120).

8.3 Tulokset vastaavat osittain työn tietoperustaan

Opinnäytetyössä halusimme koota tuoretta tutkimustietoa. Tutkimuksia viimeisen kymmenen vuoden ajalta löytyi kuitenkin niukasti, joten rajasimme tutkimushaun 15 vuoteen. Hyväksyimme aineistoon kirjallisuuskatsauksen, johon oli koottu yhdysvaltalais tutkimuksia kolmenkymmenen vuoden ajalta.

Vaikka löysimme tutkimusaineistoa isän antamasta seksuaalikasvatuksesta ja vastauksia tutkimuskysymyksiimme, aineisto jäi sisällöllisesti kauas opinnäytetyömme tietoperustasta. Tietoperusta pohjautuu kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen näkemykseen, joka on lähtökohdiltaan erilaista kuin tutkimusaineistossa vallalla oleva pidättäytymiseen kannustava kasvatusta. Löysimme varhaislapsuuden seksuaalikasvatusta käsitteleviä tutkimuksia, mutta jouduimme hylkäämään artikkelit, koska isän roolia ei ollut eritelty sisäänottokriteeriemme mukaisesti.

Pohjoismaiset tutkimukset olisivat mahdollisesti olleet lähempänä opinnäytetyömme tietoperustaa. Olisimme toivoneet aineiston vastaavan omaa seksuaalisuuteen liberaalimmin suhtautuvaa kulttuurikontekstiamme. Tulokset ovat valideja, mutta täysin heteronormatiivisia eivätkä täysin hyödynnettävissä Suomen olosuhteissa.

8.4 Luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavat tekijät

Opinnäytetyön kaikissa vaiheissa keskityimme sen luotettavuuteen ja eettisyyteen. Pyrimme hyvään tieteelliseen käytäntöön, johon kuuluu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus kaikissa työn vaiheissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2014). Katsausta varten emme tarvinneet sopimuksia tai tutkimuslupia. Kirjoitimme lähteistämme tekstiä omin sanoin, ja lähdeviitteet sekä -luettelon toteutimme yleisten periaatteiden ja Metropolia Ammattikorkeakoulun laajan kirjallisen työn ohjeiden mukaisesti. Olemme tarkistaneet työn Turnit-plagioinnintarkistusjärjestelmässä.

Haimme tutkimuksia luotettavista tietokannoista. Tiedonhakuprosessissamme pyrimme läpinäkyvyyteen: kuka tahansa samaa tietokantaa sekä samoja hakusanoja ja rajauksia käyttävä voi saavuttaa samat hakutulokset. Käytimme myös informaation apua hakustrategioiden suunnittelussa. Eri tietokantojen lisäksi olisimme voineet tehdä enem-

män manuaalista hakua, jotta aineistostamme olisi voinut tulla kattavampi ja luotettavampi. Lähtökohtana oli, että valitsemamme tutkimukset on toteutettu tieteellisen tutkimuksen yleisten periaatteiden mukaisesti, ja tämä kriteeri täyttyi.

Integroidun kirjallisuuskatsauksen tekemistä suositellaan vähintään kahden henkilön tehtäväksi (Flinkman – Salanterä 2007: 98). Tutkimamme ilmiön tarkastelun objektiivisuutta lisäsi se, että katsauksen tekijöitä oli kolme. Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voi lisätä katsauksen vaiheiden hyvällä etukäteissuunnittelulla ja riittävän ajan varaamisella vaiheiden toteuttamiseen. Jokaisen vaiheen tarkka kirjaaminen lisää kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta (Flinkman – Salanterä 2007: 98). Aineiston abstrahoinnin jälkeen sisällönanalyysin luotettavuutta tulisi arvioida (Kyngäs – Vanhanen 1999: 10), ja tätä arviointia toteutimme työssämme.

Kokoamamme tutkimusaineisto on englanninkielistä. Vieraan kielen tulkinta on haastavaa, ja kieliharha mahdollinen niin alkuperäistutkimusten hakemisessa kuin sisällönanalyysissä. Käytimme erilaisia termisanakirjoja aktiivisesti, mutta lopulta tulkinta termin tarkoituksesta jäi omaan harkintaamme. Aineistosta valtaosa kerättiin neljästä amerikkalaisesta, yhdestä australialaisesta ja yhdestä brittitutkimuksesta. Vieraan kulttuurikontekstin tulkitseminen voi johtaa väärin ymmärtämiseen tahattomasti paitsi kielen myös kulttuurierojen vuoksi.

Opinnäytetyömme tutkimusaineisto ei saavuttanut kylläntymispistettä. Jotkin ilmiöt toistuivat, mutta useat niistä jäivät yksittäisiksi. Jos olisimme löytäneet enemmän tutkimuksia, tulokset olisivat voineet olla monipuolisempia. Eri kulttuurikontekstit olisivat voineet tarjota ristiriitaisia tuloksia. Laadullisten tutkimusten otokset vaihtelivat 14:stä 214:ään. Kattavampi otos olisi voinut tehdä tuloksista yleistettävämpiä.

Sisällönanalyysin teossa olemme vielä harjaantumattomia, ja uskomme, että jos tekisimme analyysin alusta saakka uudelleen, menetelmän parempi hallinta tekisi katsauksesta luotettavamman. Lisäksi englanninkielisen aineiston tulkitseminen helpottuisi kokemuksen myötä ja myös käsitteet merkityksineen olisivat paremmin hallussa.

Tutkimusten eettisyyden ja luotettavuuden perusteellisempaa arviointia emme toteuttaneet ammattikorkeakoulutasoisessa työssämme. Teimme kuitenkin havainnon, että tutkimuksissa tutkimusasetelma saattoi osaltaan rajata niiden tuloksia: Esimerkiksi amerikk-

kalaisessa Parents Speak Up National Campaign -kampanjassa (PSUNC) tutkittiin televisiossa näytettyjen seksuaalikasvatukseen kehottavien kampanjavideoiden vaikutusta vanhempiin. Yhdellä videoista lapset vuorotellen kertovat kameralle, mitä he haluaisivat vanhemman heille kertovan seksistä. Videolla tyttö pyytää kahdessa eri kohdassa vanhempaansa käskemään häntä odottamaan seksin harrastamista:

”Tell me you want me to wait -- Tell me to wait to have sex” (Muffinhead 2013.)

Huomionarvoista on se, että molemmissa kohdissa nimenomaan tyttö esittää pyynnön. Maanlaajuisessa kampanjassa isiä siis kannustetaan korostamaan tyttäriin pidättäytymistä, joka on todettu kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta tehottomammaksi kasvatukseenoksi (WHO:n Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2014: 7). Näin ollen PSUNC-kampanja myös osaltaan konkretisoi jo aiemmin mainittua kulttuurieroja Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä.

8.5 Isien rooli seksuaalikasvattajana kaipaa jatkotutkimusta

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmassa on todettu, että tietoa miesten seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja siihen liittyvästä tiedon tasosta, riskiryhmistä ja esimerkiksi palveluja koskevista toiveista ja odotuksista ei ole (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 16). Suomessa isyyttä on tutkittu kaikilla ihmis- ja yhteiskuntatieteiden aloilla: isyydestä löytyy tutkimustietoa kasvatustieteiden, psykologian, sosiologian, sosiaalipolitiikan, sosiaalityön, sosiaalipsykologian, nuorisotutkimuksen, teologian, antropologian, historian, yhteiskuntatieteiden, hoitotieteen ja lääketieteen näkökulmasta. Vuosina 1990–2010 on tehty 188 isyyttä ja isyyden osuutta eritteleviä perhetutkimusta. (Mykkänen 2010: 40–41.) Opinnäytetyön prosessin aikana havaitsimme, ettei suomalaisten isien antamaa seksuaalikasvatusta käsitteleviä tutkimuksia ole. Perustason tutkimusta ja tietoa ilmiön olemuksesta tarvitaan lisää.

Jatkotutkimusta kaipaavia aiheita ovat esimerkiksi isien tiedon ja tuen tarve sekä tukemisen keinot. Suomalaisille isille suunnatun kyselyn tai haastattelun avulla opinnäytetyömme aiheesta olisi mahdollista koota lisää tietoa. Myös lasten kokemukset isien antamasta seksuaalikasvatuksesta antaisivat lisää tietoa ilmiöstä. Yhteistyöhankkeita voisi syntyä esimerkiksi neuvolan, kouluterveydenhuollon ja miesasiaa tai yhdenvertaista vanhemmuutta ajavien tahojen kanssa. Yhteistyötahon kanssa laadittu konkreettinen isien hyödynnettävissä oleva tuote voisi olla vaikkapa isille suunnattu opaslehtinen, isäryhmä tai asian tuominen esille erilaisissa tapahtumissa.

8.6 Työprosessi ammatillisen kasvun taustalla

Opinnäytetyössä olemme perehtyneet kirjallisuuskatsauksen tekoon ja hahmottaneet siihen liittyvän käytännön prosessin. Kirjallisuuskatsaus sopi menetelmänä työmme tarkoitukseen hyvin, koska aiheesta on saatavilla niukasti tutkimustietoa. Olemme oppineet, mitä näyttöön perustuvan tiedon kokoaminen voi käytännössä olla, millaisia vaiheita prosessiin liittyy ja mitkä asiat heikentävät tiedon luotettavuutta. Esiymmärrystä varten teimme perusteellista pohjatyötä opinnäytetyön aiheen ympärillä, ja laadulliselle sisällönanalyysille ominaiseen tapaan ymmärryksemme aiheesta muuttui opinnäytetyön prosessin aikana. Myös tutkimuskysymykset täsmentyivät työn edetessä.

Tutkimusta isän antamasta seksuaalikasvatuksesta on tehty vähän, joten panostimme tiedonhakuun. Hyödynsimme lukuisia hakustrategioita, ja saimme apua Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston ja Helsingin yliopiston terveyskirjaston informaatioilta. Osaa tutkimuksista ei ollut saatavilla sähköisesti, joten ne tilattiin ammattikorkeakoulun kirjaston kautta. Tiedonhakutaitomme kehittyivät prosessin myötä: harvojen sisällönanalyysikriteerien mukaisten tutkimusten löytämiseksi perehdyimme lukuisiin tutkimuksiin, mikä kehitti tutkimuksen lukutaitoa. Erityisesti määrällisten tutkimusten ymmärtäminen vaati perehtymistä tutkimuskirjallisuuteen.

Sisällönanalyysin eri vaiheiden käytännön työ vaatii tarkkuutta ja on aikaa vievää. Vaikka sisällönanalyysinvaiheet ovat teoriassa yksinkertaiset ja selkeät, teimme tärkeän oivalluksen – sisällönanalyysiä ei voi toteuttaa yksiselitteisesti tietyllä tavalla, koska laadullinen aineisto voidaan tulkita monin tavoin. Vaikka opinnäytetyön käsitteet, tietoperusta ja tutkimuskysymykset on laadittu hyvin, aineisto lopulta määrittelee lopputuloksen kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2013: 207) asian tiivistävät:

”Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, minkälaisia vastauksia hän saa ongelmiin. Niinkin voi käydä, että analyysivaiheessa tutkijalle selviää, miten ongelmat olisi oikeastaan pitänyt asettaa.” (Hirsjärvi ym. 2013: 207.)

Lähteet

Bildjuschkin, Katriina (toim.) 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi: Työpäperi 35/2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla myös sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>>.

Cacciatore, Raisa 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin: Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Helsinki: WSOY.

Cacciatore, Raisa – Korteniemi-Poikela, Erja 2000. Vauvasta naperoiseksi: pienten lasten seksuaaliterveydestä. Väestöliitto. Helsinki: VL-markkinointi.

Eerola, Petteri 2015. Responsible Fatherhood: A Narrative Approach. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

EU:n Kätilödirektiivi 80/155/EEC. Suomen Kätilöliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.suomenkatiloliitto.fi/?do=open&page=27>>. Luettu 23.9.2015.

Flinkman, Mervi – Salanterä, Sanna 2007. Integroitu katsaus: eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa Johansson, Kirsi – Axelin, Anna – Stolt, Minna – Ääri, Sirkka-Liisa (toim.): Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Turun yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja ja raportteja A:51.

Halmesmäki, Jonna – Hjelt, Riitta 2003. Päivittäinsaarnausta vai huolenpitoa: Nuorten ja vanhempien näkemyksiä perheiden terveyden edistämisen käytännöistä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Terveystieteiden laitos.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Huttunen, Jouko 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.): Mies ja murros: Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Klemetti, Reija – Raussi-Lehto, Eija (toim.) 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta: Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. 3. painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavilla myös sähköisesti <<http://www.julkari.fi/handle/10024/116162>>.

Kontula, Osmo 2009. Between sexual desire and reality: The evolution of sex in Finland. Väestöliitto. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Koponen, Katariina 2005. En ole oikein perillä asioista, mutta tiedän asiat: 6.-luokkalaisten ja heidän vanhempiensa käsityksiä lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos.

Kyngäs, Helvi – Vanhanen, Liisa 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 11 (1). 3–12.

Kääriäinen, Maria – Lahtinen, Mari 2006. Systemaattisen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. *Hoitotiede* 2006: 18 (1). 37–45.

Laatua kätilötyöhön: kätilötyön eettiset ja laadulliset perusteet. 2004. Suomen Kätilöliitto. Verkkodokumentti. <http://www.suomenkatiloliitto.fi/static/tiedolla_taidolla_tunteella.pdf>. Luettu 23.9.2015.

Lapsen oikeuksien julistus. 2015. Suomen UNICEF ry. Verkkodokumentti. <<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-julistus>>. Luettu 23.9.2015.

Muffinhead – Parents Speak Up National Campaign 2013. Kampanjavideo. Katsottavissa myös sähköisesti <<https://www.youtube.com/watch?v=dm91RhFoXSk>>. Katsottu 7.4.2016.

Mykkänen, Johanna 2010. Isyyden tutkimus Suomessa 1990–2010: 39–76. Teoksessa Mykkänen, Johanna – Aalto, Ilana: Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset: raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 34. Verkkodokumentti. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf>>. Luettu 8.4.2016.

Nielsen, Samantha K. – Latty, Christopher R. – Angera, Jeffrey J. 2013. Factors That Contribute to Fathers Being Perceived as Good or Poor Sexuality Educators for Their Daughters. *Fathering* 11 (1). 52–70.

Stone, Nicole – Ingham, Roger – Gibbins, Katie 2013. 'Where do babies come from?' Barriers to early sexual communication between parents and young children. *Sex Education* 13 (2). 228–240.

Sarajärvi, Anneli – Tuomi, Jouni 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Latvia: Livonia Print.

Väestöliitto. 2015. Seksuaalikasvatuksen pääkohdat. Verkkodokumentti. <http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienien_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat>. Luettu 5.11.2015.

World Association for Sexual Health, WAS. 2014. Seksuaalioikeuksien julistus. Verkkodokumentti. <<http://www.worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finish.pdf>>. Luettu 23.9.2015.

WHO. 2015. Sexual health issues. Verkkodokumentti. <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/issues/en/>. 23.9.2015.

WHO:n Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Valopaino Oy. Saatavilla myös sähköisesti <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085324>>.

WHO:n Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2014. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Toteuttamisohjeet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. Saatavilla myös sähköisesti <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014092644952>>.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Annettu Helsingissä 16.8.1991.

Ylitalo, Pertti (toim.) 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Kuntatalon paino.

Liite 1. Lähdeluettelo katsauksen aineistona käytetyistä tutkimuksista

Dilorio, Colleen – Lehr, Sally – Wasserman, Jill L. – Eichler, Michelle – Cherry, Chauncey – Denzmore, Pamela 2006. Fathers are Important People: A Study of Father-Son Sexual Communication. *Journal of HIV/AIDS Prevention in Children & Youth* 7 (1). 55–72.

El-Shaieb, Muna – Wurtele, Sandy K. 2009. Parents' plans to discuss sexuality with their young children. *American Journal of Sexuality Education* 4 (2). 103–115.

Kenny, Maureen C. – Wurtele, Sandy K. 2013. Latino Parents' Plans to Communicate About Sexuality With their Children. *Journal of Health Communication: International Perspectives* 18 (8). 931–942.

Kirkman, Maggie – Rosenthal, Doreen A. – Feldman, S. Shirley 2002. Talking to a tiger: fathers reveal their difficulties in communicating about sexuality with adolescents. *New Directions for Child and Adolescent Development* 2002 (97). 57–74.

Tseng, YH – Weng, CS – Kuo, SH – Chou, FH – Yang, YH – Chiang, LC 2015. Gender differences? Internet use and parent-child communication about sex toward sexual attitudes among early adolescents in Taiwan. *The Journal of Nursing Research* 23 (2). 125–134.

Walker, Joy L. 2003. A qualitative study of parents' experiences of providing sex education for their children: The implications for health education. *Health Education Journal* 60 (2). 132–146.

Wilson, Ellen K. – Dalberth, Barbara T. – Koo, Helen P. 2010. "We are the heroes!": fathers' perspectives on their role in protecting their preteenage children from sexual risk. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 42 (2). 117–124.

Wilson, Ellen K. – Koo, Helen P. 2010. Mothers, fathers, sons, and daughters: gender differences in factors associated with parent-child communication about sexual topics. *Reproductive Health* 7 (31).

Wright, Paul J. 2009. Father-Child Sexual Communication in the United States: A Review and Synthesis. *Journal of Family Communication* 9 (4). 233–250.

Liite 2. Tutkimusaineiston analyysikehys

Tekijät, julkaisumaa ja -vuosi	Tutkimus-tyyppi	Tutkimuksen tarkoitus	Otos (N)	Lasten ikä	Aineistonkeruu ja analysointi	Päätulokset
Dilorio, Colleen – Lehr, Sally – Wasserman, Jill L. – Eichler, Michelle – Cherry, Chauncey – Denzmore, Pamela Yhdysvallat 2005	Laadullinen	Tutkimuksessa selvitettiin afroamerikkalaisten isien roolia poikiensa seksuaalikasvatuksessa ja HIV:n ennaltaehkäisyssä	14	11–14	Kohderyhmähaastatteluuun rekrytoitiin 11–14 vuotiaiden poikien isiä matalan tulotason perheistä. Isät osallistuivat yhteen 4–5 henkilön ryhmätilanteeseen. Keskustelua johti moderaattori, joka käytti apuna kyselykaavaketta, joka sisälsi avoimia ja puoliksi strukturoituja kysymyksiä. Tilaisuudet nauhoitettiin. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.	Isät arvostavat isyyttään ja hyväksyvät roolinsa poikiensa seksuaalikasvattajina. Molempipuolisen kunnioituksen merkitys ja rehellisyys nähtiin tärkeänä isän ja nuoren välisessä suhteessa, avoimutta ja jatkuvaa vuorovaikutusta haluttiin edistää. Isät olivat huolissaan median negatiivisesta vaikutuksesta ja seksuaaliseen aktiivisuuteen liittyvistä riskeistä ja halusivat suojella lastaan niiltä. Isien oma seksuaalikasvatus ollut vähäistä ja he tarvitsivat kattavaa ohjausta aiheesta. Isillä oli vahva toive antaa seksuaalikasvatusta lapsilleen, mutta epävarmuus, pelot ja ristiriitaiset tunteet haittasivat usein käytännön toteutumista. Isät halusivat normalisoida seksistä pidättäytymistä ja pohtivat keinoja nuorten tukemiseen ryhmäpäi- neen vastustamisessa
El-Shaieb, Muna – Wurtele, Sandy K. Yhdysvallat 2009	Määrällinen	Mitkä ovat vanhempien aikomukset puhua seksuaalisuudesta lastensa kanssa 15 otsikkoa: milloin aikovat puhua ja miten tehokkaiksi itsensä arvioivat ja millaista seksuaalikasvatusta	214	6,75	Lasten päivähoitopaikoissa jaettiin ja kerättiin haastattelulomakkeet. Vanhemmat rekrytoitiin vanhemmuusryhmissä ja vanhempainilloissa. Aineisto analysoitiin lineaarista mallia, Pearsonin korrelaatiokerrointa ja	Vanhempien saaman seksuaalikasvatuksen päävastuussa olivat olleet äidit, mutta kasvatus nähtiin tehottomana. Isillä oli aikomus puhua hyväksikäyttöaiheesta nuoremmille ja sukupuolieroista ja syntymästä sekä lisääntymisestä vanhemmille lapsille. Isät raportoivat, etteivät aikoneet keskustella lasten kanssa lainkaan tietyistä aiheista. Äidit aikovat puhua lapsille seksuaalisuudesta isiä aikaisemmin ja äidit myös olettivat olevansa

		ovat itse vanhemmiltaan saaneet			yhdensuuntaista varianssianalyysiä (ANOVA) käyttäen.	isiä tehokkaampia kasvatuksessaan. Uskonnollisuudella ja etnisyydellä oli vaikutusta kasvatuksen aloittamisikään
Kenny, Maureen C. – Wurtele, Sandy K. Yhdysvallat 2013	Määrällinen	Tutkimuksessa selvitettiin latinovanhempien aikomuksista puhua seksuaalisuudesta lastensa kanssa. Tarkoituksena oli selvittää myös, miten tehokkaaksi vanhemmat arvioivat antamansa seksuaalikasvatuksen ja kuinka keskustelun aloittamista voidaan tukea varhaislapsuudessa	86, joista 70 % naisia	7,29 (SD 3,33)	Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapset osallistuivat laajempaan turvallisuuden edistämistä käsittävään hankkeeseen, jonka kautta vanhempia pyydettiin täyttämään kyselykaavake. Kyselyssä oli neljä osaluuetta, jossa vanhemmat arvioivat muun muassa omaa tehokkuuttaan kasvattajina. Aineisto analysoitiin yhden otoksen t-testillä, toistomittausten yksisuuntaisella varianssi-analyysillä.	Vanhempien oma kasvatusta oli ollut tehokasta. Seksuuallikasvatusta oli alkanut 11.26 vuoden iässä äitien osalta ja 12.68 vuoden iässä isien. - Äidit olivat olleet isää tehokkaampia ja olivat puhuneet isää useammin. Vanhemmat aikoivat puhua omille lapsilleen sukupuolierosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja ahdistelusta tilastollisesti merkittävästi muita aiheita aikaisemmin(4.64–5.61 vuoden iässä) ja abortista tilastollisesti merkittävästi muita aiheita myöhemmin(11.69 vuoden iässä). Vanhemmat arvioivat olevansa tehokkaimpia keskustellessaan lapsilleen avioliitosta ja avioerosta ja tehottomimpia keskustelemaan masturbaatiosta. Jotkut vanhemmat eivät aikoneet ikinä puhua lapsille masturbaatiosta, kuukautisista, yöllisistä siemensyöksyistä, abortista, ehkäisystä, yhdynnästä, seksitaudeista, AIDS:sta jne.
Kirkman, Maggie – Rosenthal, Doreen A. – Feldman, S. Shirley Australia 2002	Laadullinen	Tutkimuksessa tutkittiin isien ja nuorten välistä keskustelua seksuaalisuudesta.	32 vanhempaa, joista 14 isää sekä 19 nuorta, joista 10 tyttöjä ja 9 poikia	12–14	Osallistujat valittiin neljästä koulusta Victoriasta, Australiasta. Vanhemmille järjestettiin kolme 1–2 tunnin mittaista yksilöhaastattelua perheen kotona. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.	Sekä vanhemmat että nuoret näkivät seksuaalikasvatuksen tarkoittavan ensi sijassa lisääntymisen biologian opettamista. Useimpien mielestä keskustelun tulisi olla avointa, mutta aihe koettiin hyvin vaikeaksi. Isien keskeisimpiä puheenaiheita olivat oman roolin, velvollisuuksien ja rajojen, pohtiminen seksuaalikasvattajana. Sekä isät että lapset kokivat murrosiän vaikuttavan negatiivisesti vuorovaikutussuhteeseensa ja aiheuttavan

						keskustelua haittaavaa hämmennystä. Vanhemmat pitivät seksuaalikasvatusta yhteisenä tehtävänä. Kuitenkin äidit toteuttivat sitä isää selkeästi enemmän.
Tseng, YH – Weng, CS – Kuo, SH – Chou, FH – Yang, YH – Chiang, LC Taiwan 2015	Määrällinen	Tutkimuksessa selvitettiin sukupuolieroja varhaisnuorten internetin käytössä sekä lapsen ja vanhemman välistä seksuaalisuuteen liittyvästä vuorovaikutusta. Lisäksi asioiden välille etsittiin yhteyttä nuorten seksiin liittyvissä tiedoissa ja asenteissa.	457 lasta, joista 204 poikia ja 253 tyttöjä	11,31 (SD 0,47)	Taiwanilaiskoulut etsittiin Kaohsiungin kaupungista. Aineisto kerättiin neljään mittariin perustuvalla strukturoidulla kyselylomakkeella koulussa. Aineisto analysoitiin SPSS-ohjelmalla käyttäen ANCOVAa, t-testiä ja khiin neliötestiä.	Tutkimukseen osallistuneilla oli suuria eroja internetin käytössä ja vanhempien ja lasten välisessä seksiin liittyvässä kommunikaatiossa. Pojat käyttivät internetiä viihteellisesti, kun tytöt käyttivät enemmän aikaa tiedonhakuun. Tyttöjen tiedot seksuaalisuudesta olivat paremmat kuin poikien. Seksiin liittyvä tieto sekä vanhempien ja lasten välinen seksuaalisuuteen liittyvä kommunikaatio olivat kaksi suurinta ennustavaa tekijää seksiin liittyvälle asenteelle niin tytöillä kuin pojilla. Äitien vuorovaikutus lasten kanssa oli isä parempaa.
Walker, Joy L. Yhdistynyt kuningaskunta 2003	Laadullinen	Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, kuinka vanhemmat lapsilleen seksistä ja mitkä tekijät vaikuttavat keskusteluun.	70 vanhempaa, joista 21 isiä sekä 50 lasta, joista 29 tytärtä ja 21 poikaa	11	Perheet valittiin viidestä koulusta Leedsissä. Vanhemmat haastateltiin teema-haastattelun avulla vanhempien kotona tai työpaikalla joko yhdessä tai erikseen. Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin. Laadullinen aineiston analyysi tehtiin käyttämällä Grounded theory -lähestymistapaa. Puhutaaksi kirjoitettu teksti muutettiin koodeiksi ja esiin nousevat teemat nimettiin.	Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta edistävät ja rajoittavat tekijät olivat aktiivisesti yhteydessä toisiinsa. Näitä tekijöitä olivat muun muassa näkemykset lapsesta, vanhemman roolista sekä koulun ja terveydenhoidon seksuaalikasvatuksesta. Muita vaikuttavia tekijöitä olivat vanhemman sukupuoli, vanhemman saama seksuaalikasvatus. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta äidillä oli seksuaalikasvatuksen päävastuu. Seksuaalikasvatukseen liittyi epävarmuutta esimerkiksi poikien kasvatuksen suhteen. Vanhemmilla oli useita kasvatustaitoja, mikä ilmeni keskustelutilanteen tunnistamisena, avoimen vuorovaikutuksena, edistykseksiä ja sopivana keskusteluna lapsen eri kehityksen vaiheissa. Vanhemmat pitivät tärkeänä tiedon ja tuen saamista sekä hyvää

						yhteistyötä koulun ja terveydenhuollon kanssa.
Wilson, Ellen K. – Dalberth, Barbara T. – Koo, Helen P. Yhdysvallat 2010	Laadullinen	Tutkimuksessa selvitettiin isän roolia lastensa suojelemisessa seksuaalisilta riskeiltä ja lasten kanssa käytävää seksuaalisuutta koskevaa keskustelua. Tutkimus on osa Parents Speak Up -kampanjaa (PSUNC) (U.S. Health and Human Services).	131 vanhempaa, joista 64 isiä	10–12	Vanhemmat jaettiin kuuteentoista ryhmään sukupuolen ja etnisyyden perusteella. Ryhmät osallistuivat 90 minuutin pituiseen tilaisuuteen, jossa vanhemmat keskustelivat seksuaalikasvatuksesta puheenjohtajan johdolla. Lopuksi vanhemmille näytettiin PSUNC-kampanjan televisiomainos ja keskusteltiin reaktioista. Lopuksi kerättiin perustiedot lyhyen kaavakkeen avulla. Keskustelu nauhoitettiin ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.	Isät panostavat lastensa hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Osa isistä keskustelee lastensa kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, osa jättää tehtävän äidille tai ei tunnista sitä. Isät pitävät tärkeänä isänäkökulman kertomisesta lapsille ja osaavat vastata äitiä paremmin tiettyihin kysymyksiin. Isät keskustelevat lastensa tiedollisista ja arvoihin liittyvistä asioista, suojelevat tyttäriään äitejä enemmän ja painottavat kasvatuksessa elämän tavoitteiden saavuttamista, vanhempien odotuksien täyttämistä ja kuria. Seksuaalisuudesta keskusteleminen lasten kanssa koetaan usein vaikeaksi.
Wilson, Ellen K. – Koo, Helen P. Yhdysvallat 2010	Määrällinen	Tarkoituksena kuvailla, kuinka eri sukupuolten välinen vanhemman ja lapsen keskustelu seksuaalisuuden eri aiheista vaihtelee eri sukupuolten välillä. Tutkimus on osa Parents Speak Up -kampanjaa	829 isää, 1113 äitiä	10–14	Satunnaisesti puhelinnumeron perusteella valitut osallistujat täyttivät kyselyn internetissä. Aineisto analysoitiin SAS:n avulla käyttäen Khiin neliö -testiä ja virheellisten löydösten osuutta (FDR).	Isillä on äitejä heikommät valmiudet ja he keskustelevat äitejä vähemmän seksuaalisuuteen liittyvistä asioista sekä tyttöjen että poikien kanssa. Molemmat vanhemmat puhuvat enemmän seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista tyttöjen kuin poikien kanssa: ovat huolissaan seksin vahingollisista seurauksista eivätkä hyväksy aikaista seksuaalista aktiivisuutta.

		(PSUNC) (U.S. Health and Human Services).				
Wright, Paul J. Yhdysvallat 2009	Kirjallisuuskat- saus	Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, analysoida ja kritisoida isän ja lapsen seksuaalisuuteen liittyvää vuorovaikutusta käsitteleviä yhdysvaltalaisia vertaisarvioituja tutkimuksia kolmelta vuosikymmeneltä.	49 tutkimusta, joista 39 määrällisiä		Aineisto kerättiin useita tietokantoja käyttäen (PsycINFO, PsycARTICLES, Communication & Mass Media Complete, MEDLINE, Alt Health Watch, CINAHL, Academic Search Complete). Jokainen tutkimus arvioitiin ja raportoitii kolmen pääteeman mukaisesti isän ja lapsen seksuaalisuuteen liittyvää vuorovaikutusta ennustaviin tekijöihin, keskustelua ennustaviin tekijöihin ja yleiseen keskusteluprosessiin sekä keskustelun vaikutuksesta lasten uskomuksiin, asenteisiin ja käyttäytymiseen.	Isät keskustelivat ja kokivat seksuaalisuudesta keskustelun helpommaksi poikien kuin tyttöjen kanssa. Tyttöjen kasvatustavasta oli usein äidillä. Isien sukupuolisidonnaiset näkemykset ohjasivat käytöstä ja seksuaalikasvatuksen aiheita: tytärten kanssa isät keskustelivat enemmän sosioseksuaalisista aiheista kuin poikien kanssa. Korkea koulutus, uskonnollisuus, läheinen suhde lapseen ja avoin vuorovaikutussuhde ennustivat keskustelua seksuaalisuudesta. Isät aloittivat seksuaalisuudesta puhumisen lasten tullessa murrosikään. Isän vuorovaikutustaidot koettiin usein äitien taitoja heikommiksi. Lapset kokivat äidin kanssa keskustelun mielekkäämmäksi verrattuna isään. Osa isistä käytti oivaltavia kasvatustekniikoita.

Liite 3. Alkuperäiset ja pelkistetyt ilmaisut

Tutkimuskysymys 1.:

Miten isät antavat lapselleen seksuaalikasvatusta?

Esimerkki 38. alkuperäisilmauksesta tutkimuksesta Dilorio ym. (2005: 61)

Alkuperäisilmaus	“Another father stated, “I think he was trying to get my approval, and I try to explain to him that, ‘When it’s time for you to have sex, it’s a personal issue. And you will know, the only thing I ask for you is to be responsible.”
Pelkistys	Isä hyväksyy poikansa seksin harrastamisen, kunhan se on vastuullista
Alakategoria	Vastuullisuuden edellyttäminen lapselta
Yläkategoria	Omien asenteiden välittäminen
Yhdistävä kategoria	Isien tavat antaa seksuaalikasvatusta

Tutkimuskysymys 2.:

Mitkä tekijät ohjaavat isien antamaa seksuaalikasvatusta?

Esimerkki 71. alkuperäisilmauksesta tutkimuksesta Kirkman ym. (2002: 60)

Alkuperäisilmaus	“I feel almost guilty for not partaking.”
Pelkistys	Syällisyyden tunne osallistumatta jättämisestä
Alakategoria	Isän tunnekokemukset aiheesta
Yläkategoria	Isään liittyvät tekijät
Yhdistävä kategoria	Isien antamaa seksuaalikasvatusta ohjaavat tekijät